

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

En tilltro till den egna förmågan.

Om musikämnets möjligheter att hjälpa barn och
unga med olika försvårande förutsättningar.

Anna Sjölund

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: xx

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Nivå: Grundnivå/Avancerad nivå
Termin/år: Vt 2014
Handledare: Lena Fridlund
Examinator: xx
Rapport nr: xx (ifylles ej av studenten/studenterna)

Abstract

Uppsats/Examensarbete: xx hp
Program och/eller kurs: xx
Nivå: Grundnivå/Avancerad nivå
Termin/år: Vt 2014
Handledare: Lena Fridlund
Examinator: xx
Rapport nr: xx (ifylles ej av studenten/studenterna)
Nyckelord: koncentrationssvårigheter, beteendeproblematik, musik, musikterapeutiska arbetsformer, framgångsfaktorer.

Syfte: Syftet med studien är att undersöka olika uppfattningar om musikens betydelse för lärandet i stort och om musiken kan hjälpa elever att klara skolan i allmänhet och teoretiska ämnen i synnerhet.

Teori: I denna uppsats utgår jag ifrån det sociokulturella perspektivet, det vill säga tanken om att lärande och utveckling hör ihop och att en individs utveckling är beroende av den miljö hon växer upp i. Enligt det sociokulturella perspektivet är lärande inte enbart förbehållet skolan, utan man ser istället på lärande såsom en ständigt pågående process som sker överallt där barnet rör sig.

Metod: Jag har använt mig av flera olika metoder. Jag har använt ostrukturerade frågor i flertalet av de intervjuer jag har genomfört, men jag har även använt mig av strukturerade frågor i en av intervjuerna. Vidare har jag även använt mig av experiment vid två olika tillfällen, ett med en enskild elev och ett med en elevgrupp.

Resultat: De resultat jag har kommit fram till är följande: För det första finns det inget enkelt svar på frågan om musik kan hjälpa barn och unga med olika försvårande förutsättningar, men det finns flera goda exempel på hur musiken har varit hjälplig. De projekt som jag har tittat på, Rädda Barnens Musikprojekt och Vi slår på trummor, inte på varandra, visar båda på positiva förändringar hos de deltagande eleverna. Musiken som uttrycksmedel i kombination med positiva förväntningar på eleverna har gett bra resultat i majoriteten av fallen. Vidare har jag tittat på forskning som visar att musik som används på ett optimalt sätt både kan hjälpa barn att lära sig bättre samt förbättra deras minneskapacitet. Det har även visat sig att barn som från en tidig ålder lär sig spela instrument får lättare att lära sig både språk och matematik samt att musikens sociala roll fyller en viktig funktion.

Förord

Jag har ägnat mig åt musik sedan jag var ungefär fem år gammal och för första gången upptäckte att det kom ljud från tangenterna på pianot hemma när jag slog an dem. Sedan dess har jag varit fast i musikens värld och har med tiden utvecklat ett starkt beroende. Att arbeta som musklärare har gett och ger mig möjligheten att ge barn och unga ett uttrycksmedel och ett språk. Det spelar ingen roll om du inte kan så bra svenska, musikens språk är universellt och det är ett av ämnets absoluta styrkor. I denna uppsats har jag tittat på vilken funktion musiken kan fylla för att hjälpa barn och unga som av olika anledningar inte klarar av vardagen i skolan. Är det möjligt att hjälpa och stötta dessa barn med hjälp av musik? På vilka sätt kan man i sådana fall göra det?

Jag har arbetat som musklärare i sju år och jag tror på musikens läkande kraft, något som jag har funnit belegg för både i litteraturstudien och i studien av de projekt jag har valt att studera för denna uppsats.

Jag vill tacka min handledare Lena Fridlund för värdefull hjälp. Jag vill även tacka alla som har ställt upp på att bli intervjuade till denna uppsats. Till sist vill jag tacka min sambo för allt stöd och min hund Sture som har dragit ut mig på promenader när jag som mest har behövt dem.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Litteratur och forskningsgenomgång	3
3.1 Redan de gamla grekerna.....	3
3.2 Musikämnets roll i den svenska skolan.....	3
3.3 Styrdokument.....	3
3.4 Musikämnets förutsättningar.....	5
3.5 Mozarteffekten.....	7
3.5.1 Musikterapiens tre principer.....	7
3.5.2 Mozarteffekten- musik och inläring.....	7
3.6 Den musiska människan.....	9
3.7 Musik och hälsa.....	10
3.8 Musikterapi.....	12
3.8.1 Musikterapi i praktiken.....	13
3.9 Rädda Barnens Musikprojekt.....	13
3.9.1 Bakgrund.....	13
3.9.2 Projektets mål, syften och bärande tankar.....	14
3.9.3 Metoder.....	15
3.10 Vi slår på trummor, inte på varandra.....	17
3.10.1 Tankar med projektet.....	17
3.10.2 Utvärderingar av projektets resultat och effekter.....	18
4. Teoretiska utgångspunkter	19
4.1 Vygotskijs teorier.....	19
4.2 Social snedrekrytering.....	19
5. Metod	21
5.1 Val av metod.....	21
5.2 Urval av medverkande.....	21
5.3 Genomförande.....	21
5.4 Bearbetning och analys.....	22
5.5 Validitet.....	22
5.6 Etiska överväganden.....	23
6. Resultat	24
6.1 Eleverna vid Rädda Barnens Musikprojekt.....	24
6.2 Verksamhetsledaren vid Rädda Barnens Musikprojekt.....	25
6.3 Vi slår på trummor, inte på varandra.....	26
6.3.1 Projektledare 1.....	26
6.3.2 Projektledare 2.....	27
6.3.3 Töres Theorell.....	28
7. Diskussion	29
7.1 Diskussion utifrån resultat.....	29
7.2 Avslutande reflektioner och pedagogiska konsekvenser.....	32
Referenslista	33
Bilaga A	35

1. Inledning och bakgrund.

Formuleringen ”En tilltro till den egna förmågan” kommer från beskrivningen av musikämnets syfte i den nya läroplanen Lgr 11 (Skolverket 2011) och sammanfattar ett av de, enligt mig, viktigaste uppdragen vi lärare har, nämligen att ge våra elever en tro på sig själva och på sina egna förmågor.

Jag arbetar som musiklärare och har under min tid i yrket upptäckt hur viktig musiken är för många barn och unga. De flesta av mina elever lyssnar på och identifierar sig själva med musik. Men musiken är också ett ämne som ger eleverna möjlighet att utveckla förmågor som samarbete och lyhördhet utöver det kreativa arbetet. För många elever är musiken viktig genom att den ger möjlighet att uttrycka känslor och tankar och musiken är ett ämne som är väsensskilt från de teoretiska ämnena.

Jag undervisar i musik från årskurs 1 till och med årskurs 9. På lågstadiet har eleverna 40 minuter musik i veckan och på mellan samt högstadiet har eleverna 50 minuter i veckan. Sammanlagt har jag 24 olika grupper per vecka, och klasserna är som tur är relativt små förutom på lågstadiet där den genomsnittliga klassen har ungefär 20 elever. I en klass med 20 elever har jag alltså möjlighet att hjälpa varje elev 2 minuter i veckan. I snitt. På dessa två minuter ska jag hjälpa eleven att utvecklas, men de ska även ge underlag för skriftliga omdömen och för vidare planering. Det går inte en vecka utan att jag hör elever säga att de vill ha mer musik, och för mig är det positivt att höra att de vill ha mer musik. Samtidigt är det enormt frustrerande eftersom jag gärna vill ge eleverna mer musikundervisning.

Jag har arbetat som musiklärare i sju år, och under min tid i yrket har jag ställt följande fråga många gånger men den är och förblir obesvarad. För att ställa saker på sin spets kan den formuleras på följande sätt: Hur kommer det sig att vi människor kan göra fantastiska saker som att resa ut i rymden, byta celler, operera hjärnor och bota sjukdomar medan vi fortfarande inte kan hjälpa de barn och unga som hamnar ”utanför” skolan och samhället? Och vidare - hur kan vi hjälpa de skoltrötta och de som saknar motivation? Hur kan vi stötta de barn och unga som inte tror på sig själva och på att de är värda en bra framtid? Det är tydligt att det inte finns några enkla svar på dessa frågor. Min övertygelse är dock att musik kan hjälpa barn och unga på många olika sätt.

Syftet med denna uppsats är inte att försöka besvara frågorna ovan, utan att undersöka hur musik kan påverka barn med olika typer av koncentrationssvårigheter och/eller andra försvårande förutsättningar som till exempel problematiska hemförhållanden, beteendeproblematik och språksvårigheter i en positiv riktning. Min förhoppning är att kunna identifiera vilka framgångsfaktorer som har varit avgörande i de fall musiken har hjälpt barn och unga. För att konkretisera och avgränsa mig har jag valt att fokusera på två olika projekt, nämligen *Rädda barnens musikprojekt* och *Vi slår på trummor inte på varandra*. Rädda barnens musikprojekt är en musikutbildning på gymnasienivå för ungdomar mellan 16 och 19 år som saknar betyg från grundskolan. Utöver undervisning i musik får eleverna även undervisning i ämnen som svenska, engelska och matematik.

Rädda Barnens musikprojekt eller IV-musik (individuellt program med musik) är inne på nittonde årgången. I augusti varje år har många Malmöungdomar stigit in hit med en ryggsäck fullproppad med misslyckanden och svåra hemförhållanden. En hel del av dem har stolta gått härifrån med en cd i handen och med en börda som blivit lättare att bära.

Idén är att om musiken upplevs som lockande och utvecklande, tar eleverna tag i kärnämnen. Då ser de att de fått en ny chans. Så blir det i många fall. Om man får tillfälle att hålla på med det man brinner för, smittar det av sig på allt annat. Lärarna understryker att kärnämnen svenska, engelska och matematik är lika viktiga som musiken. Målet är att de ska få godkänt i kärnämnen så att de kommer in på ett gymnasieprogram. Fokus ligger inte på vad de unga är i dag utan på vad de kan bli. (<http://www.lararnasnyheter.se/fotnoten/2011/05/12/musik-raddar-liv>) 2014-03-09

Vi slår på trummor inte på varandra är ett projekt som har genomförts på två skolor, 2010 i Kristianstad och 2011-2012 i Malmö.

Målet med projektet *Vi slår på trummor inte på varann!* är att skolan ska få något nytt positivt att mötas kring. Att spela tillsammans ”ökar vi-känslan”, stärker gruppen och sammanhållningen. Detta kan bidra till ökad samhörighet och tolerans mot olikheter, vilket leder till mindre konflikter, utanförskap och mobbing. Målet är också att projektet ska skapa goda förutsättningar för att stärka den estetiska läroprocessen, vilket även kan leda till ett förbättrat skolresultat.

(<http://www.musikisyd.se/barn-unga/vi-slaar-paa-trummor-inte-paa-varann/#c3204>) 2014-03-09

Projektet har dels lett till att de involverade eleverna har förbättrat sina studieresultat och dels till att sammanhållningen på skolan har ökat medan konflikterna har minskat.

Nyckelord: koncentrationssvårigheter, beteendeproblematik, musik, musikterapeutiska arbetsformer, framgångsfaktorer.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka olika uppfattningar om musikens betydelse för lärandet i stort och om musiken kan hjälpa elever att klara skolan i allmänhet och teoretiska ämnen i synnerhet. Följande frågeställningar är centrala:

- Vilka faktorer har varit avgörande för att de elever som har blivit hjälpta av musiken har kunnat vända en negativ trend till en positiv?
- Kan musik och musikterapeutiska arbetsformer vara en hjälp för barn och unga med olika försvårade förutsättningar att klara skolan? På vilket/vilka sätt?
- På vilket sätt kan vi arbeta med musik och musikterapi i skolan? Ryms det inom den begränsade tid musiken har?

3. Litteratur och forskningsgenomgång.

I detta kapitel kommer jag att gå igenom styrdokument, läroplaner och förutsättningar för musikämnet ur ett historiskt perspektiv.

Musik är till sitt omfång ett stort och för eleverna betydelsefullt ämne. Skolforskare argumenterar för att det borde ha status som ett kärnämne i gymnasieskolan. Det är dock ett av de mindre skolämnena om vi ser till antalet undervisningstimmar. (Edberg 2012, s 11)

3:1 ”Redan de gamla grekerna”

För att förstå musikens roll i skolan får man gå tillbaka ungefär 2500 år i tiden, till den allra första läroplanen i den allra första skolan i Grekland. ”Det grekiska bildningsidealet, *paidea*, innebar antaganden om ”dels bred bildning, men även att människan har potentiell förmåga till bildbarhet” (Lundgren, Säljö & Liberg 2012, s 30). I den grekiska skolan växte en läroplan med sju ämnen fram; grammatik, retorik, logik, aritmetik, geometri, astronomi och musik. För grekerna ”framstod musik som ett mycket centralt fenomen i tillvaron, men också som en viktig faktor i forandet av människan, bland annat i pedagogisk verksamhet.

Utforskningen av det musiska var för dem en basvetenskap och fick karaktär av att vara kunskapsväg och ett medel att nå insikt om och förstå de stora sammanhangen och principerna i tillvaron” (Varköy 1996, s. 14-15).

3:2 Musikämnets roll i den svenska skolan

I den svenska skolan har musikämnets plats, betydelse och roll sett olika ut genom tiderna. I begynnelsen var kyrkans makt över skolan stor. ”Långt in på 1800-talet var det kyrkans skola som i organiserad form spred läs- och skrivkunnsighet till några, medan högre utbildning oftast var liktydigt med prästutbildning” (Varköy 1996, s 78). Musikundervisningen i kyrkans skola bestod av ämnet kyrkosång och hade med andra ord en tydlig religiös koppling.

Från folkskolans införande 1842 fram till grundskolans instiftande 1962 fanns två parallella skolsystem i Sverige, lärdomsskolan och folkskolan. Inställningen till musikämnet, eller sången, skilde sig åt mellan de två systemen. I lärdomsskolan var musiken till en början påverkad av den kristna liturgin, ”men också av nyhumanismens klassiska bildningsideal. Ofta såg man där musiken som en viktig länk till klassisk kunskap och skolariserad personlighetsdanning” (Varköy 1996, s 79). I folkskolan var musikundervisningen ett verktyg för att stärka dels den kristna tron och dels de fosterländska känslorna. Från början av 1700-talet var psalm- och koralboken samt Luthers katekes de viktigaste läromedlen. Det dröjde ända tills slutet av 1800-talet innan andra sånger, bland annat fosterländska, tog plats i musikundervisningen.

3:3 Styrdokument.

På 1960-talet fick Sverige en gemensam skola för alla barn, grundskolan. 1962 kom den första moderna läroplanen, Lgr 62. En viktig tanke i Lgr 62 var att skolan skulle hjälpa eleverna att utvecklas på många olika plan.

Vad gäller de mål som musikundervisningen får så kan dessa sammanfattas som att undervisningen ska berika elevens liv i och utanför skolan samt skapa förutsättningar för en personlig musikupplevelse. Vidare sägs att undervisningen ska ge praktisk erfarenhet av musik, samt stärka intresset för och befördra kontakten med musiklivet utanför skolan och stimulera till fortsatt musicerande efter avslutad skolgång. I den meningen ses musikämnet som ett verktyg för individens utveckling och kultivering, snarare än som ett inslag i skolans kulturliv (Varköy 1996, s 82).

Musikämnet fick även rollen som ett stöd för annan undervisning och som ett ämne som låg vid sidan av de teoretiska ämnena. Bland annat tas förslaget om att musiken kan hjälpa till exempel historieundervisningen att bli mer levande genom att illustrera olika historiska perioder upp, och musikämnet ger enligt Lgr 62 eleverna möjlighet att lära sig ett praktiskt hantverk. De kunskaper och färdigheter som musikundervisningen ger kommer i andra hand.

Sju år senare, 1969, kommer nästa läroplan Lgr 69. Lgr 69 är en reviderad upplaga av Lgr 62 med betydande förändringar. För musikämnets del innebär detta ett annat fokus.

Det framhålls i läroplanen att musikundervisningen ska berika elevens liv i och utanför skolan och skapa förutsättningar för en personlig musikupplevelse. Detta ska ske såväl genom eget aktivt musicerande som genom att lyssna till olika slags musik. På så sätt ses musikämnet som ett ämne ägnat åt den personliga utvecklingen (Varköy 1996, s 84).

En annan förändring i Lgr 69 är att musik från olika delar av världen kommer in i musikundervisningen. Vidare blir elevernas eget musikintresse en viktig del av musiken i skolan.

År 1980 kommer nästa läroplan, Lgr 80. Fokus fortsätter här att ligga på elevernas intresse och aktiva deltagande i musikundervisningen.

För musikämnets vidkommande lyfter läroplanen fram tre syften: 1) att utveckla elevernas musikintresse och musikaliska förmåga, 2) att ge kännedom om olika uttrycksmedel och musikarter samt 3) att ge kunskap om olika kulturers och epokers musikstilar. Förutom dessa övergripande syften framhålls dessutom fyra mål för musikundervisningen: 1) att stimulera elevernas personliga och sociala utveckling, 2) att ge kunskap om musikens funktion och villkor i skilda kulturer och tider, 3) att träna elevernas kritiska tänkande om musikens roll, inte minst i vårt eget samhälle samt 4) att främja kontakten med det övriga musiklivet i samhället (Varköy 1996, s 86).

I Lgr 80 har musikämnet inga specifika mål, utan det viktigaste är själva verksamheten och musikens roll som stöd i elevernas sociala utveckling.

I nästa läroplan Lpo 94 börjar man formulera tankar kring musikämnets betydelse och legitimitet. Man tar ett steg bort från synen på musikämnets roll som en hjälp i elevernas sociala utveckling och fokuserar på kunskapen.

Läroplanen formulerar de mål som ska uppnås. För musiken framträder målen klarare än i tidigare läroplaner. Därmed har man brutit trenden att definiera musik som ett verksamhetsämne. Istället baseras målen på fyra centrala begrepp: 1) musicerande, 2) musiklyssnande, 3) musikkunnande och 4) musikskapande. Utifrån dessa begrepp ska alla elever uppnå vissa mål som inrymmer kunskapsdimensionerna: fakta, färdighet, förståelse och förtrogenhet (Varköy 1996, s 87).

I Lgr 11 lyfts musikens roll som uttrycks- och kommunikationsmedel fram för första gången, och man lägger även vikt vid musikens påverkan på individen både känslomässigt och när det gäller musikens betydelse för skapandet av den egna identiteten. Vidare är en av utgångspunkterna i

Lgr 11 att musikämnet har ett värde i sig. Tidigare läroplaner fokuserade mer på musikens funktion som ett stöd för andra ämnen, men i Lgr 11 ligger fokus mer på de kunskaper och förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla i just musik.

En stor och avgörande skillnad i den senaste läroplanen är att varje ämne har fått ett centralt innehåll. Vad gäller musikämnets centrala innehåll finns tre underrubriker: ”musicerande och musikskapande, musikens verktyg och musikens sammanhang och funktioner” (Lgr 11, s 100-101). Rubrikerna är gemensamma för låg, mellan och högstadiet, men de ämnesområden som ryms under varje rubrik skiljer sig åt mellan stadierna. Det som framträder tydligt är en ambition om en klar och tydlig progression.

Genom undervisningen i ämnet musik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- spela och sjunga i olika musikaliska former och genrer,
- skapa musik samt gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer, och
- analysera och samtala om musikens uttryck i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang

(Lgr 11, s 100)

3.4 Musikämnets förutsättningar.

Musik är ett av de ämnen som har minst utrymme i skolan. Enligt de timplaner som finns på skolverkets hemsida (<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/timplan/timplan-for-grundskolan-1.159242> 2014-04-07) ska eleverna efter genomgången grundskola ha fått 230 undervisningstimmar i musik. Om man jämför med till exempel ämnet svenska som har 1490 timmar till godo blir musikens plats försvinnande liten. Jag argumenterar givetvis inte för en minskning av antalet svensktimmar i skolan, men ett ämne som har en liten plats i schemat har kanske inte alltid den största prioritet. Det är även relativt vanligt förekommande att musikämnet som redan har en så liten plats som det har ibland får stå tillbaka för andra ämnen, nationella prov, simundervisning och så vidare. Denna prioritering sänder en stark signal till eleverna att musiken inte är viktig, detta trots att vi vet att musiken är ett viktigt ämne för de flesta eleverna och att musik precis som svenska eller matematik är ett obligatoriskt skolämne.

Musikämnet har liksom andra ämnen i grundskolan utvärderats med jämna mellanrum. 2003 kom skolverket ut med den nationella utvärderingen NU 03. I rapporten dras slutsatsen att det finns stora variationer i de musikkunskaper som eleverna får och att anledningen till dessa variationer är de skillnader i förutsättningar som finns på de granskade skolorna. Dessa förutsättningar handlar mest om gruppernas storlek och sammansättning samt om musiklärarnas arbetsituation. I NU-03 refereras till 1992 års utvärdering, och en anmärkningsvärd slutsats som dras är att kompetensen hos musiklärare har försämrats sedan 1992. Färre lärare har behörighet för att undervisa i musik, och de lärare som är behöriga är inte alltid behöriga att undervisa i de årskurser de undervisar i.

Vidare beskrivs i NU-03 att undervisning i helklass har blivit vanligare och att det har haft en stor påverkan på musikämnets förutsättningar.

Det kan möjligen också vara ett skäl till att behörigheten hos musklärare har stagnerat enligt 2003 års utvärdering. Resurstilldelningen upplevs som otillräcklig av musklärarna, musikämnet upplevs ha låg status bland kollegor och berörs sällan i lärarlagsarbetet, för liten tid till förfogande gör att undervisningen standardiseras och att det blir svårt att genomföra mer krävande övningar i klassen. I dessa avseenden är mönstret detsamma 1992 och 2003 (Skolverket 2003, s 10).

Skolinspektionen (2011) har granskat musikundervisningen på 35 skolor i 20 olika kommuner. Rapporten tar bland annat upp hur viktigt musikämnet är för många elever men även att ämnet ofta har dåliga förutsättningar både när det gäller utrustning, lokaler och instrument samt när det gäller musklärarnas behörighet.

Vidare tar rapporten upp synen på musikämnet och då bland annat diskussionen om huruvida musik är ett kunskaps- eller ett rekreationsämne. ”Många elever uppskattar ämnet, bland annat för att de mår bra av att ägna sig åt musik och för att kraven upplevs som lägre än i många andra ämnen. Detta leder samtidigt till att musikämnet inte betraktas som ett kunskapsämne”(Skolinspektionen 2011, s 7). I rapporten diskuteras även det faktum att skolans inställning till musikämnet påverkar elevernas inställning. På skolor där det signaleras att musikämnet är viktigt blir det även viktigt för eleverna.

Gemensamt för ett flertal rapporter är att de beskriver hur eleverna inte får den undervisning de har rätt till. Anledningarna till detta beskrivs på följande sätt:

Kvaliteten i musikundervisningen påverkas av en rad samverkande faktorer, till exempel musklärarnas utbildning, hur tiden disponeras, tillgången på instrument och vilka lokaler som finns. En viktig faktor är om det finns ett 1-9 perspektiv i undervisningen. Olika färdigheter i musik är nära sammanbundna med det musikaliska utövandet. Elevernas möjlighet att utveckla de kunskaper och färdigheter som de behöver för att kunna nå målen i musikämnet är i hög grad beroende av om skolorna lyckas ordna undervisningen så att eleverna succesivt kan öka sina färdigheter och kunskaper (Skolinspektionen 2011, s 6-7).

Sammanfattningsvis kan man säga att musikämnet är ett viktigt ämne för många elever och att det är ett ämne som många uppskattar, men att det också är ett ämne som inte prioriteras i särskilt hög utsträckning. Jag läser ofta inlägg och diskuterar på ett musklärarforum på internet, och många av musklärarna där beskriver både en stor kärlek till ämnet och en stor frustration över att inte kunna ge eleverna den undervisning de har rätt till. Budget, lokaler och andra yttre förutsättningar skiljer sig åt från skola till skola. Faktum kvarstår att inte särskilt mycket verkar ha hänt på 20 år. Förutsättningarna och problematiken när det gäller musikämnet är ungefär de samma i dag 2014 som i den nationella utvärderingen från 1992.

3.5 Mozarteffekten

Don Campbell, forskare, lärare, författare till boken *Mozarteffekten* och grundare av Institute of music, health and education (<https://mozarteffect.com/MoreOnTME/AboutDon/index.html> 2014-04-15) har studerat och ägnat sig åt musik sedan han var tonåring. Som ett led i sin forskning har han undersökt användningen av musik i terapeutiska sammanhang i många delar av världen. Campbell (1999) beskriver bland annat musikens påverkan och användning i olika terapeutiska, psykologiska och pedagogiska sammanhang.

3:5:1 Musikterapiens tre principer

Enligt Campbell finns det inget allomfattande svar på frågan varför musikterapi fungerar, men det finns tre principer som många av de som arbetar med musikterapi följer och arbetar efter. Den första principen är *synkroniseringsprincipen*, det vill säga att man hamnar i takt och synkroniseras med musiken. Exempel på detta kan till exempel vara att människor på ett dansgolv eller på ett gympass dansar eller utför rörelser i synk till musik. Campbell menar att vi synkroniseras med själva ljudmiljön när vi lyssnar på stämningsframkallande musik, och han anser att detta är att föredra framför tystnaden eftersom tystnad kan göra oss mer medvetna om obehag. Vidare menar Campbell att vi kan lindra eller mildra både stress och oro genom att lyssna på lugn musik. ”Denna synkronisering förklarar hur hjärnvågor, hjärtrytm, andning, känslöstämning och andra organiska rytmer kan förändras med musiken vi lyssnar på” (Campbell 199, s 138).

Den andra principen är *isoprincipen* (från grekiskans ”isomorf” som betyder ”samma form”). Om man lyssnar på samma musikstycke flera gånger finns risken att man blir för van vid stycket. Vad som då kan ske är att synkroniseringen blir störd eller förstörd. Enligt Campbell använder man isoprincipen i hög utsträckning inom musikterapi, och detta ger effekten att patienterna inte vänjer sig vid upprepade ljud. ”Genom att gradvis förändra rytm, tal eller emotionellt innehåll får man patienten att gå från ett fysiskt eller känslomässigt tillstånd till ett annat” (Campbell 1999, s 138-139).

Den tredje principen är *avledningsprincipen*. Den går som namnet antyder ut på att använda musik för att avleda en patient eller elevs tankar från olika former av besvär eller plågor. Campbell menar dock att denna effekt inte är långvarig och påverkar alltså inte patienten under särskilt lång tid, men avledningsprincipen är ändå viktig inom musikterapi eftersom den kan göra att patienten tillfälligt ändrar sina negativa tankar.

3.5.2 Mozarteffekten - musik och inlärning.

Campbell beskriver mötet med en elev som är hyperaktiv. Eleven har fått hjälp av barnpsykologer, lärare och terapeuter, men inget har hittills hjälpt eleven att bli lugnare. Genom att få eleven att blunda och humma samtidigt som han skapar inre bilder av saker han tycker om lyckas Campbell få eleven att bli mindre spänd. ”När han följande år började ägna sig åt musik förändrades hela atmosfären i skolan” (Campbell 1999, s 183).

Detta är bara ett av många exempel på hur musiken kan bidra till inläringen. Campbell tar till exempel upp hur användande av rytm som ett pedagogiskt verktyg både kan hjälpa minne och intellekt. ”Information som talas i ett rytmiskt mönster håller lätt samman som en del”(Campbell 1999, s 185).

Campbell tar även upp olika forskningsresultat om musik och inläring som bland annat visar på följande: Barn och ungdomar som ägnar sig åt musik har bättre läsförståelse, har lättare att uttrycka sina känslor, gör bättre ifrån sig på standardiserade prov, har lägre frånvaro, missköter sig i mindre utsträckning och blir ofta lugnare än barn och unga som inte alls ägnar sig åt musik. Forskningen talar sitt tydliga språk. Därför kan man ställa sig frågan om varför musiken har en så liten plats i skolans timplan.

Gardner (1983) för fram teorin om multipla intelligenser (lingvistisk, logisk-matematisk, spatial, kropps-kinestetisk, interpersonlig, intrapersonlig samt musikalisk) och myntar därmed uttrycket musikalisk intelligens.

Gardner har senare utvecklat sina teorier och sagt att den musikaliska intelligensen även påverkar känslomässig, andlig och kulturell utveckling mer än de andra intelligenserna. Han hävdar att musik hjälper människor att strukturera sitt tänkande och arbete genom att underlätta inläringen av matematiska, språkliga och spatiala färdigheter. Han menar att lagstiftare och politiker som ”drar ner” på musikundervisningen i grundskolan är ”förmättna” och saknar insikt om människohjärnans och intellektets utveckling (Campbell 1999, s 189).

I många amerikanska skolor är musik ett viktigare ämne än i den svenska, och många skolor använder sig av ljud och musik för att hjälpa eleverna att lära sig. Över hela USA används ljud och musik vid inläring av språk, stavning och till och med grundläggande sociala färdigheter. Detta är inte musikutbildning som sådan, det är utbildning med inslag av rytmiska och auditoriska element” (Campbell 1999, s 189).

Campbell beskriver även hur den bulgariske psykologen Georgi Lozanov utvecklade den pedagogiska metoden suggestopedi ”som bygger på suggestion, bildskapande och avslappning”(Campbell 1999, s 192). I sin forskning upptäckte Lozanov hur musik fick patienter på ett sjukhus att snabbare bli friska, men även att ”långsam barockmusik kunde försätta eleverna i ett tillstånd av alert avslappning”(Campbell 1999, s 192). Lozanov utvecklade tillsammans med dr Aleko Novakov en metod som gick ut på att dela in information i avsnitt om fyra sekunder. Avsnitten kunde bestå av ett fåtal ord och de följdes alltid av pauser som även de var fyra sekunder långa. De korta informationsavsnitten kombinerades sedan med en bakgrund av stråkmusik. ”Lozanov fann att den bästa musiken för inläring var stråk och strängmusik som var rik på övertoner och spelades i en takt av 64 slag i minuten”(Campbell 1999, s 193). Denna metod bidrog till att eleverna både lärde sig snabbare och förbättrade sitt minne.

Lozanovs metod, som han kallar accelererad inläring, fick stor spridning i det gamla kommunistblocket och gav så småningom även upphov till ett eget institut i Bulgariens huvudstad Sofia. De elever som studerade bland annat språk med hjälp av Lozanovs metod lärde sig snabbt en mängd olika ord och fraser, och de kom dessutom ihåg nästan allt de lärt sig även fastän de ägnat en relativt kort tid åt sin inläring.

Enligt Campbell och den forskning han har tagit del av lär sig ett barn som tidigt kommer i kontakt med musik, rytmer och musikaliska mönster snabbare än ett barn som inte har musik i sitt liv.

3.6. Den musiska människan.

Björkvold (2005) är i mångt och mycket en meningsfrände till Campbell och för fram vikten av att musiken följer med genom hela livet, från vaggan till graven. Björkvold beskriver vikten av kreativitet och musik i livet på följande sätt:

Vi utgår från den musiska människan och hennes väg genom livets faser. Det handlar om vår inre källa som, när den får flöda fritt, öppnar för tillvarons mening. Barns uttrycksförmåga är ur denna synpunkt musisk, ända från deras första kluckande ljudlek med föräldrarna, till treåringens spontansång i kamratgruppen, från flickans frenetiska sång i en storm med döden ombord, till rockprojekt i en gymnasieklass. (Björkvold 2005, s 113).

Björkvold vänder sig bland annat mot den konformism som skolan kan innebära för många barn. Skolans strikta ramar med struktur, ordning och scheman kan enligt Björkvold leda till att det musiska i människan förminsкас eller försvinner. I skolan är det politikerna som bestämmer, och barnen lär sig det som politikerna anser att de behöver kunna för att fungera i samhället när de lämnar skolan. Björkvold ställer frågan om huruvida samhället och skolan vågar lyfta blicken och ta in barnens frågor och funderingar när vi bestämmer om deras framtid. I Lgr 11 är elevdemokrati ett centralt begrepp, eleverna har rätt att vara med och bestämma vilka arbetsområden, arbetssätt, redovisningsformer och moment som ska gås igenom under ett läsår. Enligt Björkvold är skolan en spegling av det vuxna samhällets syn på kunskap och uppfattningar om vad som är viktigt. Han ställer frågan om vad som händer med oss och vad vi förlorar när vi efter genomgången grundskola inte har fått utveckla de delar av oss själva som vi anser utvecklar oss mest. Vidare ställer han även frågan om huruvida samhället förlorar på detta i längden.

Vi måste rikta ljuset på frågan om samhällets syfte med utbildning i förhållande till människans eget intresse av självförverkligande. Vad menar vi med kunskap? Hur styr ämnesindelning och pedagogik våra egna val? Vad är en meningsfull och berättigad undervisning- och hur bedrivs den? Hur ser proportionerna mellan stabilitet och kreativitet ut? 90 procent mot 10? Varför har man mycket mer bokstavsträning än musik? Varför är inte förhållandet omvänt? (Björkvold 2005, s 116).

Enligt Björkvold finns det risk att en krock uppstår när barn börjar skolan, den mellan barnkultur och skolkultur. Barnkulturen har enligt Björkvold tankar och värderingar som inte är förenliga med skolkulturen, och skolkulturen blir den kultur som är den upplysta och den som vet bäst. Björkvold beskriver denna krock som ett crescendo. I första klass är eleverna ofta glada över att gå och vara i skolan, de tycker om sina lärare och vill lära sig. Ju äldre eleverna blir desto mer negativ blir deras syn på skolan. Förälskelsen från de första åren förbyts till likgiltighet eller ännu värre, hat.

Den självständiga kunskapsprocessen splittras sönder när barnet förlorar styrning och kontroll över sin tillvaro. Påfrestningarna hotar identiteten med oräkneliga följder. En av dem är att lärandet tar skada; för att inhämta kunskap måste individen känna sig fri”(Björkvold 2005, s 119).

Enligt Björkvold är alltså det musiska centralt hos varje människa, och han hittar belägg för sina påståenden hos bland andra Platon och Goethe. Platon hävdar att musiken påverkar på ett

fundamentalt plan både hos den enskilda människan och hos staten i stort. Goethe talar om musiken både som en källa till glädje och som något som gör nytta. Goethe menar vidare att undervisning i sång och musik ”påtagligt stimulerar ämnesundervisningen”(Björkvold 2005, s 139).

Både Campbell och Björkvold är övertygade om att musik är något centralt hos oss människor, att den bör följa oss genom livet för att vi ska utvecklas på ett optimalt sätt och att den bär en enorm kraft. Men vad är det som händer i oss när vi lyssnar på och spelar musik?

3.7. Musik och hälsa

Theorell (2009) har undersökt hur vi påverkas biologiskt och socialt av musik. Theorell tar upp musikens betydelse genom tiderna. Bland annat har arkeologiska utgrävningar visat att människan tillverkade instrument så tidigt som för 50 000 år sedan vilket man kan se som ett tecken på att musiken länge har varit viktig och fyllt olika funktioner för oss människor. Enligt Theorell har musiken ”varit viktig för människogrupperns överlevnad när dessa levde i farliga miljöer. Man har nämligen på ett tidigt stadium i utvecklingen använt musiken i religiösa och andra ritualer för att stärka gruppens sammanhållning” (Theorell 2009, s 6).

Theorell diskuterar även sambandet mellan musik och stress, och då mer specifikt det faktum att det finns en rad samverkande faktorer som gör att vi reagerar på olika sätt när vi hör olika typer av musik. Musik kan hjälpa oss att motverka skadlig stress, men den kan även ge oss en stressreaktion om vi lyssnar på musik som av olika anledningar påverkar oss negativt. Theorell beskriver detta förlopp på följande sätt:

Vidare måste man påpeka att det alltid finns ett samspel mellan gener och omgivning när stressreaktionens karaktär och intensitet bestäms. Vårt biologiska program bestämmer i varje ögonblick hur vi reagerar på ett visst musikstycke. Det biologiska programmet har i sin tur ”knådat” av de erfarenheter vi haft tidigare i livet, och dessa erfarenheter har samspelat med våra gener (Theorell 2009, s 17).

Detta samspel kan betyda att vissa gener som har med till exempel blodtryck och reaktioner på stress kan aktiveras om vi tvingas lyssna många gånger på musik som vi inte tycker om. För varje lyssning sätter dessa reaktioner igång fortare och fortare. Enligt Theorell finns det dock teorier som säger att vi fungerar tvärtom när vi lyssnar på musik som vi tycker om, får oss att slappna av och känna välbehag. Om vi lyssnar på musik som får oss att må bra kan vi alltså avaktivera de gener som till exempel framkallar stressreaktioner eller andra typer av obehag.

”Samspelet mellan de yttre situationerna, musiken och generna kan alltså tänkas leda både till ökade och minskade stressreaktioner (Theorell 2009, s 17).

Hur vi reagerar på olika sorters musik beror alltså på en mängd olika individuella samverkande faktorer. Enligt Theorell har vi alla ett ”individuellt program” som gör att vi får olika ”beteendemässiga, psykologiska och fysiologiska reaktioner” när vi lyssnar på musik. (Theorell 2009, s 18)

Vår musikupplevelse är alltså högst individuell, och musik kan framkalla så vitt skilda känslor som ilska, sorg, glädje och eufori. Theorell hävdar att musik och kultur kan hjälpa barn i deras känslomässiga utveckling. Musik till sagor och berättelser kan till exempel ge barnen vägledning

i att identifiera olika känslor som rädsla och sorg, något som många vuxna kan ha problem med enligt Theorell.

Vidare tar Theorell upp forskning som visar att barn som lär sig spela instrument som små blir bättre på matematik än barn som inte spelar. Vid undersökningar av hjärnans morfologi har man funnit att somliga delar av hjärnan med största sannolikhet påverkas positivt av tidig träning i pianospel. ”Man tror att de också ger överspridningseffekter på de centra i hjärnan som har med matematik- och språkförmåga att göra”(Theorell 2009, s 99-100).

Theorell beskriver även olika forskningsprojekt där man har undersökt om och i sådana fall hur musikutövande kan påverka barns intelligens. I artikeln *Music lessons enhance IQ* från 2004 redogör forskaren E. Glenn Schellenberg för hur en grupp på 144 6-åringar utvecklade sin intelligens med hjälp av musik. Den stora gruppen på 144 barn delades in i fyra slumpmässigt utvalda grupper. Av dessa fyra grupper fick två mer musikundervisning, och de övriga två grupperna fick antingen ingen extra musikundervisning eller så fick de undervisning i drama. ”När man sedan följde intelligensutvecklingen under ett år visade det sig att barnen med extra tidig musikträning fick en liten men statistiskt säkerställd fördel i testerna jämfört med barnen i de andra grupperna”(Theorell 2009, s 99).

Vidare kan intelligensen även utvecklas med hjälp av rytmik, och utöver detta påverkas även finmotoriken positivt med hjälp av musikträning i unga år.

Ytterligare en viktig faktor som Theorell tar upp är den att barn och unga som utövar musik ofta är mer strukturerade. ”Ett barn som får en tydlig inriktning mot att lära sig spela eller sjunga bra organiserar också sin tillvaro på ett fokuserat sätt. Detta kan ge överspridningseffekter på andra livsområden. Viktigt är dock att denna träning blir lustbetonad. Annars kan den slå över i något ångestbetonat som till och med skapar livsproblem och hämmar inläring”(Theorell 2009, s 101).

Att ge barn och unga tillgång till musik i deras vardag kan alltså hjälpa dem både i deras inläring och för att minska deras stress, men i och med att musikupplevelsen är så individuell finns det ingen mall eller ram att följa som passar alla.

Vidare menar Theorell att musiken kan spela en sammanhållningsstärkande roll och tar upp ett schweiziskt forskningsprojekt som visar på just detta. I projektet ingick ett femtiotal klasser från olika delar av Schweiz, och hälften av dessa klasser fick mer musikundervisning medan den andra hälften inte fick det. Under projektets gång fann man att de klasser som hade mer musik fungerade bättre i grupp än de andra klasserna. En effekt av den utökade musikundervisningen var att eleverna i musikklasserna fick något mindre undervisning i matematik och språk, men detta påverkade inte resultaten för barnen i försöksgruppen nämnvärt.

Bland de klasser som var med i projektet fanns även mer oroliga klasser, och lärarna i dessa klasser upptäckte att musiken bidrog till att eleverna såg varandra på ett nytt sätt vilket ledde till att stämningen i klasserna så småningom blev lugnare.

Att använda sig av musik på olika sätt i andra ämnen har diskuterats i olika forum, och Theorell tar bland annat upp Waldorfskolornas Steinerpedagogik ”där sånger, rytmer och ramsor till exempel används målmedvetet i matematikundervisning och lästräning”(Theorell 2009, s 103).

Theorell menar att mycket tyder på att musikundervisning som är bra och stärker sammanhållningen kan gynna vår känslomässiga och sällskapliga utveckling, men även att den kan hjälpa oss att förbättra vår inläring i matematik och språk. Varför det är så vet vi inte till hundra procent, men att musik kan stärka sammanhållningen och på så sätt förbättra studiemiljön och studieron kan vara en bidragande faktor. Vidare kan de barn som börjar spela instrument och/eller sjunga i en tidig ålder ett projekt som följer dem genom livet vilket troligen bidrar till en känsla av meningsfullhet och struktur. Theorell tar upp det viktiga i att musik och musikaliska upplevelser måste få vara lustfyllda och inte alltför disciplinerade. Rätt använd kan musiken ”bygga upp” en människa på många olika sätt.

3.8. Musikterapi

Att musiken kan hjälpa och stärka oss på olika sätt finns det många exempel på, men det är i musikterapi som vi hittar de mest konkreta formerna och effektiva arbetsätten.

Dagens moderna musikterapi tog sin början efter andra världskriget, och sedan 1950-talet har det utbildats professionella musikterapeuter i olika länder runtom i världen. I Sverige dröjde det dock ända till 1981 innan man började utbilda musikterapeuter på universitetsnivå, och många av de musikpedagoger som vidareutbildade sig till musikterapeuter gjorde detta med ambitionen att bättre kunna hjälpa barn med särskilda behov och med koncentrations samt funktionssvårigheter.

Musikterapi har använts och används både i vården och i pedagogiska sammanhang, och den kan utövas både enskilt och i grupp. I det musikterapeutiska arbetet utgår man dock alltid från patienten eller elevens bakgrund och förutsättningar. Eftersom syftet med musikterapi är att hjälpa eleven eller patienten att må bättre fysiskt och/eller psykiskt är detta grundläggande.

Världsorganisationen för musikterapi slog 1996 fast följande definition av musikterapi:

Musikterapi innebär att en utbildad musikterapeut använder sig av musik och/eller musikaliska element (ljud, rytm, melodi, harmoni) i en process avsedd att möjliggöra och främja kommunikation, relaterande, inläring, mobilisering, uttryck och andra relevanta terapeutiska mål med syfte att tillgodose fysiska, emotionella, mentala, sociala och kognitiva behov. (<http://www.fmt-metoden.se/fmbsite/index.html> 2014-05-01)

Forskningen om musikens psykiska och fysiska hälsoeffekter har utvidgats och blivit vanligare under 2000-talet. Bojner Horwitz & Bojner (2005) tar upp hur musiken påverkar oss på olika sätt, men även hur musiken kan hjälpa oss i olika situationer. En av de musikpedagoger som citeras i boken är Martin Geck, och han menar att musiken blir till först när vi upplever den. Martin Geck menar vidare att ”musiken kan utnyttjas som terapeutiskt medel genom att den förmedlar en upplevelse av verklighetsbehärskning hos klienten. Musik kan enligt Geck vara en del av verkligheten som i allmänhet inte påverkas av varseblivningsstörningar, en del av verkligheten som erfarenhetsmässigt visar sig icke hotfull, en del av verkligheten som innebär en kontaktmöjlighet”(Bojner Horwitz & Bojner 2005, s 45).

Även Theorell tar upp det att musiken i bästa fall kan stärka sammanhållningen i en grupp och bidra till den sociala utvecklingen hos barn och unga. Musikens förmåga att bidra till den sociala utvecklingen och till gemenskapen i en grupp nämns även i beskrivningen av musikämnet syfte i Lgr 11. ”Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla en musikalisk lyhördhet

som gör det möjligt att i samarbete med andra skapa, bearbeta och framföra musik i olika former” (Skolverket 2011, s 101).

I betygskriterierna för musikämnet kommer även vikten av att kunna arbeta i ensemble upp. Det räcker alltså inte med att behärska ett instrument för egen del, utan eleverna ska även kunna ha en helhetssyn kring det musikaliska samarbetet.

”Via gemensamma musikaliska upplevelser och genom att delta i en grupps gemensamma mål kan kommunikation uppstå, tack vare musik”(Bojner Horwitz & Bojner 2005, s 46).

3.8.1. Musikterapi i praktiken.

Musikterapin utgår som sagt alltid från den enskilda eleven eller patientens behov och förutsättningar vilket gör att formerna för musikterapi kan se väldigt olika ut. För barn med dyslexi, koncentrationssvårigheter och autism har musikterapi visat sig fungera positivt i många fall. I musikterapi är inte det huvudsakliga syftet att lära sig sjunga eller spela ett instrument utan att man med hjälp av musiken ska kunna kommunicera med andra människor. Många barn med störningar inom autismspektrumet saknar förmågan att kommunicera verbalt vilket gör att musikterapi ger dem en möjlighet att uttrycka sig.

En musikterapeutisk session är sällan särskilt lång. Den kan vara så kort som tjugo minuter, något som hjälper barn med koncentrationsstörningar att behålla sin koncentration.

Man kan arbeta med musikterapi på många olika sätt. Man kan skapa musik, spela musik eller lyssna på musik. Att skapa och spela musik kan bidra till att den sociala förmågan och förmågan att relatera till andra människor tränas upp.

”I musikterapi ingår en rad olika musikaliska aktiviteter. Musikterapeuten och patienten kan till exempel improvisera, lyssna till musik, komponera, uppträda inför publik, sjunga och spela efter noter, dansa till musik, samtala om musiken och vad den ”väcker”, sätta upp en musikal, ett drama, en opera”(Grönlund, Alm och Hammarlund 1999, s 89).

Musikterapin började användas som ett led i rehabiliteringen av de soldater som stridit i andra världskriget. Man märkte att musiken hjälpte soldaterna bearbeta sina upplevelser från kriget, och ända sedan dess har musiken använts i terapeutiska syften.

”Musikens viktigaste egenskap är dess förmåga att skapa känslomässiga upplevelser hos lyssnaren eller musikutövaren. Musiken kan forma ett slags ”rum” som gör det möjligt för människan att möta tillstånd som annars är för smärtsamma och farliga. Man kan uttrycka det så att musiken ger trygghet, eftersom den skapar ett utrymme för distans och utforskande” (Grönlund, Alm & Hammarlund 1999, s 92).

3.9 Rädda Barnens Musikprojekt.

3.9.1 Bakgrund

Rädda Barnens Musikprojekt startade 1992 som en del av PLUS-projektet (Projekt för Lokal Utveckling och Samverkan). Till en början var projektet treårigt och initierades av Civildepartementet, och det var Rädda Barnen i Malmö som var huvudman för projektet. PLUS-projektet riktades mot utsatta ungdomar på Rosengård i Malmö. I Malmö stad hade man beslutat

sig för att ta över de verksamheter inom PLUS-projektet som visade sig ge goda resultat. Efter de tre första åren tog således Malmö stad över musikprojektet som blev en permanent del inom Utbildningsförvaltningen. Verksamheten blev en resursenhet för skoltrötta ungdomar, och efter några år blev Musikprojektet ett individuellt gymnasieprogram. Detta varade dock endast fram till 2011 då den nya gymnasiereformen kom och Utbildningsförvaltningen i Malmö inte ansåg att projektet gick att bedriva utifrån den nya förordningen.

2012 flyttade *Rädda Barnens Musikprojekt* till Landskrona för att fortsätta bedriva sin verksamhet där, men redan under våren 2014 fick man återigen besked om att projektet skulle läggas ned. Ett fristående gymnasium i Malmö kommer från höstterminen 2014 att ta sig an projektet, men detta kommer bara bli av om projektet får tio deltagare.

3.9.2 Projektets mål, syften och bärande tankar.

Rädda Barnens Musikprojekt vänder sig till skoltrötta ungdomar som av olika anledningar inte har klarat av målen i grundskolan. Bland deltagarna i projektet finns det barn med missbrukande föräldrar, barn som har blivit utsatta för mobbing under hela deras uppväxt, barn som har växt upp i krigszoner, barn som har missbrukat, barn som har störningar inom autismspektrumet, barn som har haft hög frånvaro under grundskolan, barn som har varit deprimerade under lång tid och barn som kommer från dysfunktionella familjer. Trots att deras bakgrunder ser väldigt olika ut har de intresset till musiken gemensamt.

Målen med utbildningen på *Rädda Barnens Musikprojekt* är att varje elev i slutet av skolåret ska spela in en CD-skiva med egna texter och egen musik samt att öka studiemotivationen hos eleverna och hjälpa dem att höja sina betyg i musik, svenska, matematik, samhällskunskap och engelska.

I musikskapandet växer eleverna och stärker sin självkänsla och sitt självförtroende samt får en insikt om sig själva och sin livssituation. Musikskapandet sker i grupp. Detta är ett krav och en mycket viktig del av konceptet. I gruppverksamheten tränar sig eleverna i samarbete och konfliktlösning. Förutsättningarna för att skapa lust för lärandet är att det finns tydliga, konsekventa vuxna bland Musikprojektets personal (Informationsmaterial från *Rädda Barnens musikprojekt*).

En viktig faktor utöver projektets lärare är att musikprojektets verksamhet inte bedrivs i en vanlig skolmiljö, utan tanken är att miljön ska kännas hemlik genom att musiklokalerna och klassrummet där undervisningen i de övriga ämnena bedrivs finns i samma lokaler. Vidare är en stor och viktig del i den bärande idén om Musikprojektet att eleverna själva väljer att gå där, och att de lär sig hantera konsekvenserna av detta. I samtalet med verksamhetsledaren framkom det att en del av de deltagande ungdomarna till en början testar lärarna på projektet genom att komma försent men att lärarna fortsätter vara lika engagerade oavsett hur eleverna beter sig. Verksamhetsledaren beskriver detta förhållningssätt på följande vis: ”Grejen är den att du måste vara som en mänsklig pitbull, du får aldrig släppa taget”. (6/5 2014)

Utöver målet att varje elev ska spela in en cd-skiva med egen musik och egna texter är tanken med projektet att ge de deltagande eleverna verktyg att hantera sina liv och bli funktionsdugliga

människor. Som jag nämnde ovan har de deltagande eleverna ofta en traumatisk bakgrund, och denna bakgrund kan se ut på många olika sätt. Ett av målen med verksamheten är att ge eleverna en möjlighet att bearbeta sina upplevelser genom musikens kreativa processer. I Musikprojektets målbeskrivning hittar vi följande formuleringar:

Att utrusta unga människor med metod och medel för bearbetning av svåra och smärtsamma upplevelser.
Utveckla och stärka självkänsla, självförtroende och identitet samt att eleverna får insikt om sin livssituation.
Kunskap till att kunna planera och organisera sin vardag och sina studier(Informationsmaterial från Rädda Barnens Musikprojekt).

Musikprojektet har flera olika syften, varav några är: ”Förebygga drogmissbruk och kriminalitet. Få unga människor att få rutin och struktur på sitt liv. Förstå att alla har rätt till sin existens och respekt oavsett kön, religion eller etnicitet. Ge eleverna en positiv syn på sig själva och framtiden. Påvisa för ungdomar att det finns alternativa vägar och möjligheter till att nå ett mål. Att lära eleverna att handskas med konsekvenserna av sitt handlande”(Informationsmaterial från Rädda Barnens Musikprojekt).

3.9.3 Metoder

Inom Musikprojektet används olika metoder, och dessa metoder kan inordnas under olika underrubriker. Vidare går metod och mål ofta hand i hand vilket gör att gränsen mellan vad som är pedagogik och vad som är metodik är svårdefinierad. Ytterligare en viktig del av arbetssättet på Musikprojektet är den behandlande delen som kallas för terapeutisk metodik. I boken om Rädda Barnens Musikprojekt, *Vägen tillbaka* (2010), beskriver Mikael Svennerbrandt de rubriker som sammanfattar projektets arbetssätt. Här följer en redogörelse för dessa:

- **Tydlighet.** Med tanke på deltagarnas svåra bakgrunder är det väldigt viktigt att de vuxna lärarna i projektet är tydliga och visar att de går att lita på. Tydligheten gäller även genom att undervisning och all övrig information upprepas flera gånger. Tydlighet och tålmod är med andra ord två viktiga egenskaper för pedagogerna som arbetar vid projektet. Vidare tar Svennerbrandt upp det viktiga i att varje elev synliggörs, bekräftas och känner sig trygga samt att detta är grunden för att eleverna ska vara öppna för att tillgodogöra sig undervisningen.
- **Trygghet.** ”För att nå fram till harmoni, livslust, studiemotivation och skaparglädje krävs att det finns normer, regler och rutiner. Av erfarenhet har det visat sig att ju stramare och tydligare regler som gäller desto tryggare känner sig elevgruppen. Tryggheten tar sig även uttryck i att eleven vet vilka konsekvenser det blir om inte regelverket följs”(Rädda Barnen 2010, s. 26). Varje elev och elevens målsman undertecknar ett elevkontrakt i början av läsåret, och på detta kontrakt finns projektets regler och rutiner. Vidare får alla elever en nyckel till musiksalarna, och när de kvitterar ut nyckeln accepterar de att de är ansvariga för att all utrustning. På så sätt får eleverna förtroenden, men de får även lära sig vilka konsekvenserna skulle bli om de mot förmodan skulle missbruka detta förtroende.
- **Mål som metod i musikskapandet.** Som jag har tagit upp tidigare spelar varje elev in en cd-skiva i slutet av läsåret, och redan i början av höstterminen gör eleverna ett studiebesök i studion där de ska spela in sina skivor. ”Många av ungdomarna i den här målgruppen har blivit svikna av vuxenvärlden vid ett otal tillfällen. Därför krävs konkreta metoder som är nära sammankopplade

med målen. När eleverna har fått se och uppleva målet för sitt musikskapande så vet de att det är på riktigt”(Rädda Barnen 2010, s. 27) Se bilaga A.

- **Nätverk och team.** Personalen vid projektet får funktionen av ett nätverk för var och en av de deltagande eleverna. Eleverna diskuteras ständigt av pedagogerna vilket leder till att elevens utveckling leder åt ett och samma håll. Vidare leder denna dialog lärarna emellan till att det blir svårt för eleverna att ”spela ut” de vuxna mot varandra. ”För att pussla ihop och laga trasiga tonårssjälar så används nätverkandet som en metod i Musikprojektet. Inom ramarna för nätverksarbetet kring eleven uppstår också en mentorsverksamhet. Ingen i personalen utses som mentor för en specifik elev”(Rädda Barnen 2010, s. 28). Alla pedagoger har alltså ett mentorsansvar för alla elever, men under projektets gång uppstår ofta en speciell relation mellan lärare och elev vilket gör att mentorskapet uppstår naturligt och inte är en på förhand given konstruktion. Vidare spelar föräldrarna en viktig roll i nätverksarbetet. Pedagogerna vid projektet upprättar tidigt en kontakt med föräldrarna och bibehåller denna kontakt genom regelbundna telefonsamtal. Dessa samtal kan både handla om problem som hög frånvaro och/eller sena ankomster och vara av en berömmande karaktär. Det vill säga att pedagogerna även kontakter föräldrarna när deras barn har klarat av svåra uppgifter i skolan. Under höstterminen blir föräldrarna inbjudna till ett möte som kallas föräldrainformation. Enligt Svennerbrandt är det viktigt att mötet inte kallas föräldramöte eftersom många av föräldrarna liksom barnen har blivit vana vid att bara höra negativa saker om sina barn respektive sig själva. ”Vid föräldrainformationen fokuserar personalen alltid på elevernas positiva egenskaper samt erbjuder föräldrarna tid för utvecklingssamtal kring sina barns studier”(Rädda Barnen 2010, s. 29).
- **Stand By.** ”Det som i Musikprojektet kallas ”Stand by-metoden” är baserat på en väldigt enkel sanning: när någon ställer en fråga så finns en beredskap på ett svar” (Rädda Barnen 2010, s. 31). Många av eleverna i projektet kommer från uppväxtförhållanden som har präglats av en diktatorisk och auktoritär ton. Det har lett till att de dels kan ha svårt att ta egna initiativ och dels inte alltid förstår hur de ska hantera konsekvenser. Med Stand By menas att pedagogerna i projektet väntar ut eleverna tills de vågar ta egna initiativ, en väntan som i vissa fall kan bli lång. Det dröjer olika lång tid för olika elever innan de vågar lita på pedagogerna som arbetar på projektet vilket innebär att det tar olika lång tid för eleverna att släppa garden. Även i musikskapandet, och då framförallt i textskapandet blir stand by-metoden viktig. Vissa ämnen är inte tillåtna att skriva om. ”Texterna får inte innehålla sexism, rasism eller drogpropaganda”(Rädda Barnen 2010, s. 32). Trots detta förbud sker det att dessa ämnen dyker upp i elevernas låttexter då och då, och detta ger en naturlig ingång till att diskutera dessa ämnen som i vissa fall kan vara känsliga för eleverna att prata om.
- **Mätinstrument.** Elevernas utveckling mäts på olika sätt under året de läser på musikprojektet. I kärnämnen testas elevernas förkunskaper i början av läsåret så att pedagogerna vet vilka åtgärder de behöver sätta in. Innan juluppehållet har alla elever ett utvecklingssamtal där eleverna och pedagogerna delger varandra sina synpunkter både på undervisningen i kärnämnen och i musikämnet. I slutet av läsåret hålls ett utvärderingssamtal med varje elev.

Eleverna bildar själva band, och alla band har möte en gång i veckan. ”Vid bandmötet redogör musikgruppen om föregående veckas uppgift samt planerar den kommande veckans musikuppgifter. Vid varje bandmöte upprättas en skriftlig arbetsplan för respektive musikgrupp. Eleverna lägger upp planen helt och hållet själva. Arbetsplanerna sitter alltid på en anslagstavla på en central plats för att eleverna snabbt ska kunna kolla vad som ska göras” (Rädda Barnen 2010, s. 33). Anteckningarna från bandmötena samlas i en pärm vilket gör att projektets pedagoger kan följa bandens utveckling.

- **Delaktighet och ansvar.** Att eleverna själva både är delaktiga i och tar ansvar för sin utveckling under året på musikprojektet är viktigt. I kärnämnen jobbar man mycket med demokratifrågor och det hålls även debatter där olika ståndpunkter i en och samma fråga möts, detta för att eleverna ska kunna öva på att respektera att alla människor har rätt till sina åsikter. Vidare anordnas en del omröstningar under årets gång, till exempel när det gäller utformningen av elevernas skivor. Här lär sig eleverna att kunna acceptera ett beslut även om man inte håller med om det.
- **Arbetsformel.** Musikprojektets arbetsformel sammanfattas med tre bokstäver, f, m och k. ”Arbetsformeln är en mycket förenklad form av vilka förutsättningar arbetslaget i musikprojektet ställs inför. Samt vilket medel som används för att nå det mänskliga målet med varje individ i elevgruppen. Utgångspunkt: 3 F- falskhet, feighet och förljugenhet. Kommentar: De här egenskaperna kommer sällan från eleverna själva utan oftast från andra personer de träffat på i sin omgivning. Medel: 3 M- musik, möten och mänsklighet. Mål: 3 K- kärlek, krav och konsekvens” (Rädda Barnen 2010, s. 37).

3.10 Vi slår på trummor, inte på varandra.

3.10.1 Tankar med projektet.

2010 genomfördes det första testprojektet av *Vi slår på trummor, inte på varandra* på en skola i Kristianstad, och 2011-2012 genomfördes projektet på en skola i Malmö. Projektet initierades av Musik i Syd, och ett av huvudsyftena med projektet var att undersöka om elevernas måluppfyllelse kunde bli bättre med hjälp av musik. En av grundtankarna var att i den mån det var möjligt involvera hela skolan i projektet, från rektor till elever. Utöver måluppfyllelsen fanns det flera andra tankar med projektet, bland annat att undersöka om sammanhållningen på skolorna kunde bli bättre av att eleverna spelade tillsammans och om detta i sådana fall skulle kunna leda till att mobbningen på skolorna minskade. Projektledarna vid Musik i Syd beskriver tankarna bakom projektet på följande sätt: ”Projektet syftar också till att eleven ska få möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar såväl musikaliskt som personligt. I arbetet med *Vi slår på trummor inte på varandra* får eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga till öppenhet, respekt, empati och solidaritet. Genom musiken ska eleven få utlopp för känslor, kreativitet och fantasi. Via rytmiken och trummandets fysiska kraft ges eleven möjlighet att hitta uttryck för att förmedla tankar, stärka sin identitet och kanske också bättra på sitt självförtroende” (http://www.musikisyd.se/fileadmin/user_upload/Musik_i_Syd/Dokument/%C3%96vrigt/120109_delutvardering.pdf).

3.10.2 Utvärderingar av projektets resultat och effekter.

Vi slår på trummor, inte på varandra har utvärderats på olika sätt och vid olika tillfällen under projektets genomförande. En av tankarna från musikläraren på Segevångsskolan var att projektet skulle kunna ge skolan något positivt att samlas kring, och reaktionerna från både elever, rektor och pedagoger var till största del positiva. Många av eleverna ansåg att sammanhållningen på skolan blev bättre, och bråkandet på skolan minskade eftersom eleverna fick nya perspektiv genom musiken. ”Man slår ju inte på dem man spelar med”(Medverkande elever).

Under projektets gång samarbetade man med Töres Theorell, stressforskare och professor i miljömedicin vid Karolinska Institutet. Theorell tog fram skalor för så kallade VAS-skattningar (visuell, analog skala) som de deltagande eleverna på Segevångsskolan fick fylla i vid sex olika speltillfällen under höstterminen 2011. Gemensamt för majoriteten av de medverkande eleverna var att de kände sig gladare, piggare, lugnare och mer avspända efter att ha spelat trummor.

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I denna uppsats utgår jag ifrån det sociokulturella perspektivet, det vill säga tanken om att lärande och utveckling hör ihop och att en individs utveckling är beroende av den miljö hon växer upp i. Enligt det sociokulturella perspektivet är lärande inte enbart förbehållet skolan, utan man ser istället på lärande såsom en ständigt pågående process som sker överallt där barnet rör sig.

4.1 Vygotskijs teorier

Det sociokulturella perspektivet har sitt ursprung hos Vygotskij och hans forskning om lärande och utveckling. ”Han intresserade sig för människors utveckling både ur ett biologiskt och ur ett sociokulturellt perspektiv, och han ville utröna hur dessa båda dimensioner av människan samverkade”(Lundgren, Säljö och Liberg 2012, s 185).

Vygotskij ansåg att de teorier som Pavlov presenterade med sin reflexologi inte var tillräckligt omfattande för att klarlägga hur vi lär oss och utvecklas. ”Vygotskij ansåg (...) att man inte kan förstå vad han kallade ”högre psykologiska förmågor” som tänkande, avancerad problemlösning, språk, kreativitet och skapande genom betingningens principer. Dessa förmågor är i stor utsträckning speciella för människor, och de måste förstås som uttryck för vår förmåga att utveckla och använda kulturella kunskaper”(Lundgren, Säljö & Liberg 2012, s 186).

Även i den pedagogiska sociologin, eller utbildningssociologin hittar vi dessa tankar om att lärande och utveckling är nära sammanknutet med den miljö en individ växer upp i.

Pedagogisk sociologi, också betecknat som utbildningssociologi, omfattar kunskaper om människors uppväxt och olika villkor för utveckling och lärande och har ett mer övergripande samhällsperspektiv på uppfostran, undervisning och utbildning. Det handlar om hur människor deltar i och formas av samt själva formar sina samhällen och kulturer. Den pedagogiska sociologin omfattar också kunskap om pedagogiska institutioner och organisationer, såsom familjen, skolan, arbetsplatser, förenings- och fritidsverksamhet, och deras uppgift i samhället.(www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och.../comment.pdf?..2014-05-11).

4.2 Social snedrekrytering

Vår uppväxtmiljö formar den vi blir, men behöver det vara så att en individ som växer upp i en miljö som på olika sätt inte är bra upprepar de negativa mönster som föräldrar och/eller vårdnadshavare har gjort till sina? Hos Lundgren, Säljö och Liberg (2012) talar Erikson om en social snedrekrytering. Enligt Erikson fortsätter barn från gynnade hem och samhällsklasser längre i skolan och tar även examen från universitet i högre utsträckning än barn från mindre fördelaktiga bakgrunder.

Detta leder enligt Erikson till en social snedrekrytering, något som man under de senaste tvåhundra åren haft som politiskt mål att minska utan att lyckas.

Erikson tar upp fyra olika konsekvenser av den sociala snedrekryteringen, ”minskad samhälllig effektivitet, social orättvisa, social disharmoni och att representativitet i statens styrande skikt är en förutsättning för ett gott samhälle. ”De viktigaste argumenten för en minskad snedrekrytering är effektivitet och rättvisa.”(Lundgren, Säljö & Liberg 2012, s. 351-352).

Med effektivitet menar Erikson att man bör omfördela utbildningsmöjligheterna efter individens förutsättningar, och med rättvisa menar han att en individ ska ha möjligheten att nå en viss nivå av utbildning oavsett vilka förutsättningar hon fötts in i.

Angelin forskar om långvarig exklusion hos unga och om de konsekvenser som denna exklusion eller uteslutning får för samhället. Enligt Angelin har andelen fattiga unga ökat väldigt mycket under de senaste årtiondena.

”Faktumet att närmare 30 procent av det totala antalet biståndsmottagare i arbetsför ålder utgörs av unga mellan 18 och 24 år (Socialstyrelsen 2008) är en tydlig indikation på avsevärda försörjningssvårigheter hos unga”(Rädda barnen 2010, s, 117).

Enligt Angelin har vägen från skola till etablering på arbetsmarknaden av olika anledningar blivit längre under de senaste årtiondena. Denna process har blivit mindre förutsägbar, och jämfört med industrisamhället där man ofta gick direkt från skola till arbete tar dagens unga ofta längre tid på sig innan de blir etablerade. För många unga är vägen in i arbetslivet ofta beströdd med tillfälliga sysselsättningar, tidsbegränsade anställningar och projektanställningar. ”Den utökade utsatthet dessa risker innebär är dock inte enbart generationsspecifika, utan karakteriseras även av en ojämn fördelning relaterat till ungas klassbakgrund och etniska härkomst”(Rädda barnen 2010, s. 117).

Vilken roll kan då skolan spela för att minska utsatthet och orättvisor? Utbildningen i skolan ska enligt skollagen vara likvärdig för alla barn oavsett bakgrund och förutsättningar. Enligt Skolverket (2011) innebär detta inte att utbildningen ska vara likadan överallt utan att hänsyn måste tas till varje elevs bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. De nationella målen som anges av Skolverket fungerar som norm, och samtliga skolor i Sverige måste arbeta utifrån dessa, men det finns ingen mall som passar för alla skolor. Skolverket är dock väldigt tydliga med att skolan ska ge alla elever möjlighet att nå målen i skolans ämnen, samt att skolan har ett särskilt ansvar att hjälpa de elever som av olika anledningar har svårt att tillgodogöra sig undervisningen och nå målen.

Vidare skriver Skolverket att undervisningen dels ska anpassas efter de unika behov och förutsättningar som gäller för varje elev och dels att den ska underlätta för ett fortsatt lärande och en fortsatt kunskapsutveckling genom livet. För att vi ska minska den sociala snedrekryteringen och exklusionen av unga måste skolan vara likvärdig och ge alla samma möjligheter oavsett förutsättningar.

5. METOD

5.1. Val av metod.

Till en början var min ambition att först observera verksamheten vid *Rädda Barnens Musikprojekt* i Landskrona på plats, men av praktiska skäl har det varit svårt att göra mer än ett besök. Vad gäller *Vi slår på trummor, inte på varandra* så är projektet inte igång på någon skola för närvarande vilket gör att möjligheten att observera inte är tillgänglig.

Den metod som jag har valt är ostrukturerade intervjuer. De medverkande eleverna har båda en problemtungd bakgrund vilket har lett till att de till viss utsträckning har svårt att lita på andra, och därför var det viktigt att skapa en tillåtande och öppen miljö för intervjun.

”I de mer *ostrukturerade intervjuerna* är intervjuaren medveten om vilket ämnesområde som ska täckas in, men ställer frågorna i den ordning situationen inbjuder till” (Stukat 2011, s 44).

Anledningen till att jag valde att använda mig av ostrukturerade intervjuer var att jag inte ville styra samtalet för mycket utan istället ville jag att informanterna skulle berätta om både *Rädda Barnens Musikprojekt* och *Vi slår på trummor, inte på varandra* utifrån deras egna tankar och erfarenheter. Nackdelen med att inte kunna genomföra två besök på *Rädda Barnens Musikprojekt*, ett för observation och ett för intervju, har varit att den kunskap jag hade om projektet inför mitt besök enbart har bestått av det jag har läst mig till.

Patel & Davidson (2011) beskriver vilka utmaningar man kan stöta på när man intervjuar individer till en undersökning. Bland annat tar de upp det faktum att de medverkande kan ha svårt att se fördelarna med att svara på frågor och att vi därför måste tydliggöra syftet med intervjun och förklara varför informantens bidrag är viktigt för studien.

5.2. Urval av medverkande.

För att kunna besvara frågorna i uppsatsen har jag valt att studera *Rädda Barnens Musikprojekt* samt *Vi slår på trummor och inte på varandra*, två olika projekt som båda har använt och använder musiken som ett medel för att hjälpa unga människor. Vid *Rädda Barnens Musikprojekt* har jag intervjuat två elever samt verksamhetsledaren, och för att få information om *Vi slår på trummor, inte på varandra* har jag intervjuat de båda projektledarna samt den forskare som var knuten till projektet. Utöver mina intervjuer har jag genomfört ett experiment med en grupp elever på högstadiet.

5.3 Genomförande.

Vid mitt besök på *Rädda Barnens Musikprojekt* var jag inställd på att börja med en observation, men många av eleverna var vid detta tillfälle upptagna med att spela in sina skivor på en studio i Malmö. Den dag jag gjorde mitt besök hade jag som sagt ställt mig in på att gå runt i lokalerna och observera, men jag hade turen att möta två elever som hade stannat kvar på skolan för att kunna medverka på en intervju med mig. De elever jag fick förmånen att intervjua vill gärna vara anonyma och jag respekterar givetvis denna önskan.

Efter intervjun med de två eleverna intervjuade jag den verksamhetsledare för *Rädda Barnens Musikprojekt* som varit med sedan starten 1992.

Projektledarna för *Vi slår på trummor, inte på varandra* har jag intervjuat vid två separata tillfällen, detta för att jag ville få med så många erfarenheter och tankar som möjligt från dem.

Den forskare som var knuten till projektet bor i Stockholm vilket gör att det har varit svårt att intervjua honom personligen, och därför valde jag att ställa frågor till honom via e-post. Till skillnad från de övriga intervjuerna var de frågor jag ställde av det mer strukturerade slaget.

Inspirerad av Theorell (se sida 12) gjorde jag ett miniexperiment med några elever i årskurs åtta där de fick börja med att mäta sin vilopuls en stund efter att de kommit in i musiksalen. Vi lyssnade sedan på ett klassiskt stycke, en dödsmetallåt, en psykedelisk låt och ett stycke spännande filmmusik. Eleverna fick mäta sin puls under femton sekunder för varje stycke vi lyssnade på, och resultaten blev väldigt olika. En elev fick högre puls av det klassiska stycket men lägre puls av att lyssna på dödsmetal. En annan fick låg puls av den spännande filmmusiken men hög puls av den psykedeliska och så vidare. Det var oerhört intressant att höra eleverna berätta om deras reaktioner på musiken, och det som framförallt blev tydligt var den individuella upplevelsen. En av tankarna med experimentet var att undersöka om eleverna reagerade olika på de olika musikstyckena. Som Theorell beskriver beror vår reaktion på musik på en mängd olika bakomliggande faktorer, och dessa är alltid individuella.

5.4 Bearbetning och analys.

Efter att intervjuerna genomfördes transkriberade jag dem, och för att hålla mig så nära själva intervjusituationen som möjligt har jag haft som ambition att få med allt som mina informanter har sagt, även tankepauser och liknande. När jag sedan har läst intervjuerna har jag fokuserat på vad informanterna har sagt när det gäller frågeställningarna för denna uppsats. Jag har tittat på om det finns några gemensamma nämnare i informanternas svar på mina frågor och analyserat detta utifrån informanternas olika roller (elev, verksamhetsledare, projektledare och forskare). Vidare har jag tittat på informanternas svar och satt dem i relation till resultaten från litteratur och forskningsstudien.

5.5 Validitet.

”Validiteten är svårfångad och mångtydig men ändå grundläggande för undersökningens värde. Man måste upprepade gånger fråga sig: Undersöker jag det som jag verkligen vill undersöka?” (Stukát 2011, s. 136). Ett av huvudsyftena med denna uppsats är att undersöka vilka faktorer som har varit avgörande i situationer där musiken har hjälpt barn och unga, och det är denna fråga jag har haft med mig längs hela vägen. Då svaren på denna fråga är så pass individuella har jag aldrig haft ambitionen att hitta några generella svar, utan det viktigaste har varit att just ta reda på vad det är som har gjort att det har vänt för eleverna som är aktuella för denna studie. Stukát skriver om huruvida man kan lita på att ens informanter är ärliga i sina svar, och jag har ingen anledning att misstänka att det inte är fallet. De elever jag intervjuade valde att vara anonyma för att kunna svara ärligt på mina frågor, och projektledarna för *Vi slår på trummor, inte på varandra* samt verksamhetsledaren vid *Rädda Barnens Musikprojekt* hade alla en reflekterande utgångspunkt i sina svar.

5.6 Etiska överväganden.

Som jag har varit inne på tidigare har de två eleverna jag intervjuade traumatiska bakgrunder båda två. Detta har lett till att de i vissa lägen har svårt för att lita på vuxna, något som jag hade med mig när jag intervjuade dem. Att de är anonyma och refereras till som elev 1 respektive elev 2 i denna uppsats beror på deras önskan, och efter att ha lyssnat till och läst deras historier blev det än viktigare för mig att respektera denna önskan. Vid intervjun var det även viktigt att eleverna kände sig trygga, och eftersom de var på hemmaplan i musikprojektets lokaler samt blev presenterade för mig av verksamhetsledaren som känner dem väl hoppas jag att så var fallet. Syftet har aldrig varit att ”hänga ut” dessa ungdomar utan att ta del av deras historia i den utsträckning de kände att de ville dela med sig av den. Vidare har jag använt de fyra krav som beskrivs hos Stukát (2011), informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Samtliga informanter för studien har fått en bakgrund till varför deras medverkan är viktig för uppsatsen och till varför jag just har valt att intervjua dem. Jag har även informerat om att jag skriver uppsatsen vid Göteborgs universitet och att jag bedriver mina studier vid sidan av mitt heltidsarbete som musiklärare. De medverkande informanterna har alla fått möjlighet att tacka ja eller avböja till sin medverkan, och de som har tackat ja har själva fått bestämma formerna för sitt deltagande. Vidare har samtliga informanter fått möjlighet att vara anonyma om de så har önskat, och jag har förklarat att de svar de ger enbart kommer att användas i uppsatsen.

6. RESULTAT

I detta kapitel presenteras resultaten från intervjuerna med de medverkande informanterna. Eftersom jag har valt att ställa ostrukturerade frågor har intervjuerna sett olika ut beroende på vem jag har pratat med, och detta gör att det är svårt att göra en generell sammanfattning av informanternas svar. Istället sammanfattar jag här de centrala slutsatserna från mina intervjuer, och jag har valt att börja med Rädda Barnens Musikprojekt.

6.1 Eleverna vid Rädda Barnens Musikprojekt.

Jag har valt att börja med att beskriva mötet med de två eleverna på *Rädda Barnens Musikprojekt*. Först och främst började jag med att förklara varför jag var där, vad uppsatsen handlar om och varför jag valde att göra studiebesök just där. Jag intervjuade två pojkar, 17 och 16 år gamla. Deras bakgrunder ser väldigt olika ut, men det de har gemensamt är att de har mött väldigt svåra trauman under sin uppväxt. Ytterligare en sak de har gemensamt är kärleken till musiken, och elev 1 beskriver att musiken alltid har haft en terapeutisk funktion för honom och att han alltid både dels har lyssnat mycket på musik men även att han har skrivit låttexter större delen av sitt liv. Elev 1 är uppvuxen i ett krigshärjat land och berättar att han har skrivit texter om svåra upplevelser vilket han anser har hjälpt honom. Vidare beskriver elev 1 att musiken har hjälpt honom att tygla sina aggressioner, att han kan kanalisera frustrationer och andra negativa känslor genom att skriva eller spela musik.

Jag gillar att skriva låtar. När jag skriver låtar om saker jag inte kan göra. Det är det lättaste sättet att uttrycka sig. I stället för att gå och slå sönder något kan man skriva det i en sång. Jag kunde till exempel ha gått och slagit sönder han om jag inte hade skrivit den här låten eller den här texten". (Utdrag ur intervju med elev 1 6/5 2014).

Elev 2 berättar att han hade hamnat i ett dåligt sällskap innan han kom till musikprojektet, och att han och hans vänner ofta hamnade i bråk och att de även utförde vissa kriminella handlingar, men att detta har vänt sedan han kom med i musikprojektet. Han berättar även att han tycker att han har fått ett bättre självförtroende sedan han började studera vid musikprojektet.

Både elev 1 och elev 2 ser möjligheten att arbeta med musik som en morot vilket gör att de har lättare att koncentrera sig på de kärnämnen de läser.

Vid mitt besök på Rädda Barnens Musikprojekt fick jag läsa fallbeskrivningar över elever som har gått och går på projektet, och gemensamt för samtliga är att de har svarat bra på projektets upplägg. Nästan alla elever har höjt sina betyg, de flesta har bra närvaro, många har fått en mer positiv attityd till sig själva och till sin framtid och flera av eleverna har blivit lugnare och mer harmoniska. Majoriteten av de elever som har gått på Rädda Barnens Musikprojekt har växt upp med försvårande förutsättningar av olika slag. Det kan till exempel handla om frånvarande, missbrukande eller dysfunktionella föräldrar och om att växa upp i familjer som av olika anledningar inte fungerar. Erikson talar hos Lundgren, Säljö och Liberg (2012) om hur förutsättningar som de ovan nämnda kan leda till en reproducering av föräldrarnas icke optimala livssituationer. Barn som växer upp i särskilt gynnade familjer går ofta vidare till högre utbildning jämfört med de barn som växer upp i mindre privilegierade hem.

6.2 Verksamhetsledaren vid Rädda Barnens Musikprojekt

Intervjun med verksamhetsledaren varade i ungefär en och en halv timme, så jag kommer att sammanfatta valda delar ur denna. Först och främst menar verksamhetsledaren att en av de faktorer som gör att musikprojektet fungerar så pass bra som det gör är att man arbetar utifrån elevernas villkor och att man utgår från deras förutsättningar. Vidare pekar han på vikten av att eleverna ska känna en lust till det de gör, och att denna lust inte kommer utifrån tomma intet utan måste uppstå som ett resultat av att eleven känner sig harmonisk och mottaglig.

Lusten är ju baserad på någonting och lusten .. för att du ska kunna få... lusten läggs ovanpå harmonin om man säger så. Och första steget till harmoni är struktur i vardagen. Sen lägger du harmonin ovanpå det och sen lusten högst ovanpå (Utdrag ur intervju med verksamhetsledaren 6/5 2014).

Verksamhetsledaren beskriver vidare att många av eleverna i projektet inte har de bästa av erfarenheter i sina tidigare kontakter med vuxenvärlden, speciellt inte när det gäller kontakter med barn- och ungdomspsykiatri samt socialtjänsten. Många av eleverna på musikprojektet har beskrivit situationer där de känt sig tvungna att dela med sig av sin historia till människor de aldrig tidigare har träffat, och att de berättelser som pedagogerna på musikprojektet har fått ta del av har kommit från eleverna vid en tidpunkt då de själva har känt sig redo att berätta. Eleverna har med andra ord aldrig blivit tvingade att dela med sig utan har väntat tills de har känt sig trygga att göra det. Verksamhetsledaren talar här om en terapeutisk metodik, och menar att eleverna måste göra sig av med det gamla för att växa och gå vidare. Att eleverna själva är redo att prata om sina upplevelser är viktigt, men verksamhetsledaren ser sig själv och den kurator som arbetar på projektet som positiva provokatörer. Det vill säga att de till viss del menar eleverna att berätta om sina svåra upplevelser eftersom de är i en trygg miljö där de blir fångade om de faller.

Att använda musiken som ett medel för att uttrycka och kanalisera känslor och frustrationer är en av musikprojektets mest grundläggande tankar, men ytterligare en viktig faktor är just detta att de deltagande eleverna i många fall hamnar i en situation där de känner sig trygga och blir sedda för den de är. Verksamhetsledaren talar om musiken som en form av primalskriksterapi vilket ger eleverna möjlighet att så att säga skrika av sig. Även hos Campbell hittar vi denna tanke. De elever som får ägna sig åt musik från en tidig ålder har lättare att identifiera och hantera sina känslor än de barn som inte har tillgång till musik. När de har fått ta ut sina frustrationer och negativa känslor är de öppna och mottagliga för ny kunskap och där kommer undervisningen i kärnämnen in. Enligt verksamhetsledaren är detta en av grunderna till musikprojektets framgångar. Verksamhetsledaren berättar vidare om vad han kallar för tältpinnepedagogik, en pedagogik som många av eleverna på musikprojektet har stött på under sin tid i grundskolan. I korta drag går tältpinnepedagogiken ut på att man slår på den som redan ligger, det vill säga att skolan i vissa fall enbart påpekar det som eleven inte gör bra. På musikprojektet lägger man inte fokus på elevens svagheter utan väljer istället att förstärka det som är bra.

Eleverna vid musikprojektet arbetar i grupper med sitt musikskapande, och för verksamhetsledaren är detta ett absolut krav. Banden ska motsvara familjen, och en eftermiddag i veckan har eleverna bandmöte.

Den sociala aspekten på musikutövande tas även upp hos Theorell som menar att en bra musikundervisning kan ha en stärkande effekt på en grupps sammanhållning. Hos musikprojektet har man ambitionen att både stärka individen och gruppen med hjälp av musiken.

Verksamhetsledaren talar till sist om vikten av att ge eleverna verktyg att hantera sina liv.

Och vad vi jobbar med egentligen är att de dem verktyg att orka leva. Och till och med att ge dem så pass starka verktyg så att de orkar leva bra. Och när man orkar leva bra så orkar man ta till sig kunskap också. Det handlar helt enkelt om att ge dem en bra verktygslåda. Det är det viktigaste utav allt. (Utdrag ur intervju med verksamhetsledaren 6/5-2014).

6.3 Vi slår på trummor, inte på varandra.

6.3.1 Projektledare 1

Projektledare 1 arbetar på Musik i Syd vid avdelningen för barn och unga, och tanken på att trumspelande kan ha en läkande effekt har funnits hos henne ända sedan 1990-talet.

Projektledare 1 pratar om en självupplevd erfarenhet där hon upptäckte att det hjälpte henne att så att säga slå av sig de negativa känslor hon hade med sig, och denna tanke fanns med under anställningsintervjun på Musik i Syd. Hon fick då frågan vad hon skulle vilja göra om hon fick tjänsten och svarade att hon ville driva ett projekt med namnet *Vi slår på trummor, inte på varandra*.

Vidare letade projektledare 1 forskning om musikens påverkan och fann att det har skrivits en hel del om körsångens påverkan men nästan ingenting om hur vi reagerar på att spela trumma. Fogelqvist kontaktade då Töres Theorell som bidrog med vas (visuell, analog skala)-skattningar och med bearbetningen av dessa. Vas-skattningarna bidrog enligt projektledare 1 till att eleverna lärde sig sätta ord på sina upplevelser.

Enligt Projektledare 1 gav *Vi slår på trummor, inte på varandra* flera positiva effekter för eleverna och de deltagande skolorna i stort. På skolan i Malmö minskade skadegörelsen samt våldet, och innan projektet drog igång fick skolan besök från polisen vid ett flertal tillfällen varje läsår, men även dessa minskade i antal. Under den andra terminen som projektet var igång undervisade de äldre eleverna de yngre vilket ledde till att eleverna på skolan lärde känna varandra på ett sätt som de inte gjort tidigare. En effekt av detta blev att mobbingen på skolan minskade. Eftersom alla elever spelade tillsammans och ville att det skulle låta bra behandlade de varandra bättre allt eftersom projektet fortskred. Ytterligare en viktig del i projektets framgångar var att hela skolan var involverad och att alla lärare på skolan fick fortbildning i att spela trumma av professionella slagverkare. Vid vissa tillfällen blev det även så att eleverna undervisade sina lärare i att spela trumma.

En av anledningarna till att projektet fortlöpte så pass väl enligt projektledare 1 var att eleverna hade ett konkret mål att arbeta mot, nämligen en konsert där samtliga 310 elever medverkade.

6.3.2 Projektledare 2

Projektledare 2 arbetar även hon på utvecklingscenter barn och unga vid Musik i Syd och drev projektet tillsammans med projektledare 1. Projektledare 2 var med från början till slutet på båda skolorna i Kristianstad respektive Malmö och berättar även hon om de positiva resultat som projektet frambringade. Till en början visste man inte vad man skulle undersöka i projektet, utan projektet var undersökande i sig. Med hjälp av vas-skattningarna kunde man dock se resultaten som trumspelandet fick på elevernas mående och måluppfyllelse. På skolan i Malmö var *Vi slår på trummor, inte på varandra* en av flera insatser för att förbättra måluppfyllelsen och sammanhållningen bland eleverna på skolan, och projektledare 2 säger att hon inte kan peka på vad exakt som gjorde att det fungerade så bra men hon märkte under projektets gång att eleverna växte med uppgiften och att de lärde sig ta ansvar för varandra och för trummorna som köpts in till projektet.

En annan viktig faktor enligt projektledare 2 var att projektet fick ta så mycket tid i anspråk som det gjorde. Ofta är det så att projekt som kommer utifrån stannar på skolorna under en kort tidsperiod. Risker med kortare projekt är dels att de rinner ut i sanden och dels att ansvaret läggs över på musikläraren. På både skolan i Kristianstad och i Malmö fick alla lärare fortbildning i att spela trummor vilket gjorde att det blev en angelägenhet för hela skolan, men det gjorde även att det blev lättare att fortsätta med projektet även utan handledning utifrån. Till båda skolorna i projektet köptes det in trummor för 100.000 kronor, och trummorna lämnades kvar på skolorna i ett trumrum efter projektets slut. Syftet med trumrummet var enligt projektledare 2 att eleverna skulle kunna gå dit när de kände sig frustrerade eller tyckte att det var stökigt i sina klasser, och detta var en viktig del i projektet.

Vidare tar projektledare 2 upp den sociala aspekten som en av framgångsfaktorerna i projektet. För att spela ihop måste man komma överrens, och när man spelar ihop blir man beroende av varandra som grupp. Eleverna svarade i sina utvärderingar att sammanhållningen på skolan hade blivit bättre och att detta till stor del berodde på att hela skolan spelade tillsammans.

Eleverna på skolan i Malmö var vana vid att deras skola inte benämndes i så positiva ordalag, och för dem var det en positiv förändring att skolan och eleverna själva blev kända för något annat än att vara en stökig skola. Enligt projektledare 2 fick detta eleverna att växa som människor.

En av fördelarna med projektets upplägg enligt projektledare 2 var att de slagverkspedagoger som var involverade i projektet kom utifrån utan att känna eleverna. De hade med andra ord inga bestämda uppfattningar om hur eleverna var, och det ledde till att eleverna i vissa fall fick nya roller. Elever som tidigare hade uppfattats som busiga blev istället elever som var duktiga på trummor, och enligt projektledare 2 var slagverkspedagogerna duktiga på att se dessa elever och lyfta fram dem.

Vad gäller det praktiska spelandet ser projektledare 2 en fördel i att man använde sig att enkla handtrummor som djembetrummor eftersom varken eleverna eller lärarna inte behövde ha några särskilda förkunskaper för att det skulle låta bra.

I utvärderingarna av projektet på skolan i Kristianstad framkom det att några av de deltagande lärarna ansåg att det var lite ”läskigt” att ge sig ut på okända marker genom att spela trummor, och därför ändrade man på upplägget inför projektstarten på skolan i Malmö. Där började man istället med workshops för lärarna. Enligt projektledare 2 var detta dock nyttiga erfarenheter för lärarna som annars arbetar utifrån att de är de som sitter inne med olika kunskaper.

6.3.3 Töres Theorell

Töres Theorell var knuten till projektet och beskriver *Vi slår på trummor, inte på varandra* som ett fantastiskt lyckat projekt, men tyvärr finns det inte så mycket data kvar från projektet. Theorell hänvisar istället till tidigare forskning som han har bedrivit på detta område, och enligt honom har musiken en positiv påverkan på de flesta av oss. Theorell berättar om ett projekt i Stockholm där man har mätt stresshormonnivåerna i tre olika barngrupper. En av grupperna fick extra undervisning i ”social musik”, den andra gruppen fick ingen extra undervisning och den tredje gruppen fick extra datorundervisning. Vad man fann efter ett läsår var att stresshormonerna hos den grupp som fick extra undervisning i musik sjönk i mitten på dagen jämfört med de andra två grupperna i studien.

Theorell hänvisar även till en amerikansk studie om just trumspel. Denna studie har bedrivits inom vården och har enligt Theorell visat på mycket goda resultat för både personal och patienter.

7. DISKUSSION

7.1 Diskussion utifrån resultat.

I detta kapitel kommer jag att diskutera de resultat som har kommit fram i litteraturstudierna och i de intervjuer och experiment jag har genomfört utifrån de frågeställningar som jag ställer i inledningen av uppsatsen.

Vilka faktorer har varit avgörande för att de elever som har blivit hjälpta av musiken har kunnat vända en negativ trend till en positiv?

Jag vill börja med att gå tillbaka till inledningen och problemområdet för uppsatsen samt de frågor jag har velat besvara och diskutera dessa utifrån mina efterforskningar. Den första frågan jag ställde var vilka faktorer som har varit avgörande för att de elever som har blivit hjälpta av musiken har kunnat vända en negativ trend till en positiv, och denna fråga är väldigt mångbottnad och komplicerad. Som jag har nämnt tidigare valde jag att ha en öppen och ostrukturerad ingång i mina intervjuer eftersom jag inte ville påverka mina informanter, och detta ledde enligt mig till att jag fick många intressanta svar på frågan. Verksamhetsledaren vid *Rädda Barnens Musikprojekt* menar att det finns flera avgörande faktorer till varför eleverna vid projektet har lyckats vända blad och gått vidare från en destruktiv livssituation. På musikprojektet är musiken ett medel för att uttrycka känslor och kanalisera frustrationer på ett meningsfullt sätt, men för att eleverna ska kunna nå dit måste de känna en trygghet och en säkerhet. Den terapeutiska metodik som man använder sig av på musikprojektet gör att eleverna i många fall känner sig sedda och bekräftade för första gången i sitt liv, och detta i kombination med att pedagogerna fokuserar på det som är positivt istället för det som är negativt och inte fungerar leder i de flesta fall till att eleverna utvecklas och växer.

Projektet *Vi slår på trummor, inte på varandra* har även det gett goda resultat för de medverkande eleverna. Musikens terapeutiska funktion, i detta fall i hänseendet att spela trummor, har gett eleverna en kanal för att hantera frustrationer och andra negativa känslor. Vidare har den sociala aspekten på musiken varit avgörande för att stämningen på de medverkande skolorna har förbättrats, och musikens sociala funktion är något som även Theorell(2009)tar upp. Enligt Theorell kan en bra musikundervisning stärka sammanhållningen i en grupp, och detta är *Vi slår på trummor, inte på varandra* ett tydligt exempel på. Björkvold (2005) menar att det musiska är centralt hos människan men att skolan ofta utgår från en och samma mall där alla elever oavsett bakgrund och förutsättningar ska passa in. Detta är något som många av både före detta och nuvarande elever vid *Rädda Barnens Musikprojekt* vittnar om. Skolan har av olika anledningar inte fungerat för dem vilket har lett till att de i många fall har börjat skolka och sedan har den negativa bollen så att säga satts i rullning. Eleverna vittnar även om att de när de har kommit tillbaka efter en lång frånvaroperiod enbart har fått höra hur mycket skola de har missat och hur svårt det kommer vara för dem att komma igen. Det leder ofta till att de blir än mindre motiverade att gå i skolan, och det i sin tur leder ofta till att de slutar komma helt och hållet. Enligt verksamhetsledaren är det vanligt att elever med denna typ av bakgrund som söker sig till musikprojektet. De har provat och misslyckats i den vanliga skolan och har med tiden förlorat tron på sig själva. På musikprojektet bygger man upp eleverna från grunden igen med hjälp av musiken.

Campbell(1999) redogör för musikterapiens tre grundprinciper, och den första, synkroniseringsprincipen, är även den något som både verksamhetsledaren och eleverna vid musikprojektet samt i *Vi slår på trummor, inte på varandra* har upplevt när de har spelat tillsammans. Man blir en del av något större när man spelar tillsammans, och som projektledare 2 säger i intervjun blir man beroende av varandra när man spelar ihop med andra. För eleverna som deltog i *Vi slår på trummor, inte på varandra*, blev detta tydligt när de förberedde sig på att framträda tillsammans och för eleverna vid musikprojektet är detta väldigt viktigt eftersom de band som de bildar spelar in en skiva tillsammans.

Kan musik och musikterapeutiska arbetsformer vara en hjälp för barn och unga med olika försvårande förutsättningar? På vilket/vilka sätt?

Även denna fråga är svår att ge ett sammanfattande svar på. Hur och om musiken kan hjälpa eller lindra beror mycket på vilken/vilka problem eleven har och på hur mottaglig eleven är för detta.

Verksamhetsledaren vid *Rädda Barnens Musikprojekt* pratar om musiken och musikskapandet som en typ av primalskriksterapi för eleverna och att de genom sitt musikskapande får ut känslor, tankar och funderingar som tynger dem. Detta är talande för att musiken i många fall kan hjälpa barn och unga eftersom de för en stund får tänka på något annat. Campbell (1999) talar här om avledningsprincipen, att man med hjälp av musik kan bryta en negativ tankebanan.

Campbell (1999) tar vidare upp ett exempel med en hyperaktiv elev som har fått hjälp av terapeuter, pedagoger och barnpsykologer utan att hans beteende har förändrats. Det är först i mötet med musiken, och i detta fall ett enkelt hummande i kombination med ett frammanande av bilder som är positiva för eleven som elevens beteende förändras. Även detta är ett bra exempel på hur avledningsprincipen fungerar. Viktigt att poängtera är dock att det är olika för olika barn hur de reagerar på musik. Mitt eget experiment med eleverna som fick mäta sin puls i samband med att vi lyssnade på olika musikstycken visar på detta. Det finns inte en musikterapeutisk metod som fungerar för alla, och för vissa barn fungerar det inte alls med musik som medel. För barn med språkliga svårigheter kan dock musiken hjälpa på olika sätt. Att använda sig av rytmer när man ska lära sig uttala svåra ord eller att sjunga orden och/eller meningarna kan bidra till att barnen lär sig snabbare. Om detta vittnar Campbell som berättar att ljud och musik används vid språkundervisning i många amerikanska skolor. Att sätta en melodi till orden gör att en del barn lättare lär sig dem. Vidare tar Campbell upp olika experiment där man har undersökt hur musik kan bidra till att underlätta elevernas inläring. Bland annat tar han upp den pedagogiska metoden suggestopedi som går ut på att undervisningen sker i fyra sekunder långa avsnitt som åtföljs av en paus på fyra sekunder. Så småningom kombineras den fyra sekunder långa informationen /undervisningen med stråkmusik. Denna metod har enligt Campbell varit framgångsrik och lätt till att eleverna som har undervisats enligt metoden både har förbättrat sitt minne och lärt sig mer.

Vid *Rädda Barnens Musikprojekt* fungerar musiken och musikskapandet som en morot för många av eleverna. De vet att de måste läsa kärnämnen för att sedan få ägna sig åt sitt intresse musiken, och de flesta av eleverna går ut från musikprojektet med godkända betyg i kärnämnen

vilket gör att de sedan kan söka sig vidare till gymnasieskolan. För eleverna som deltog i *Vi slår på trummor, inte på varandra* blev måluppfyllelsen i många fall bättre och behörigheten till gymnasiet förbättrades med över 20%. En viktig poäng som projektledare 2 tog upp vid vår intervju var att en del elever som tidigare fått stämpeln busig elev fick en ny stämpel som duktig trumslagare, och precis som namnet på denna uppsats, en tilltro till den egna förmågan, antyder tror jag att mycket av de positiva förändringar som musiken kan ge ligger här. Att bara få höra vad man inte kan eller vad man är dålig på leder inte framåt, och att ge elever stämplat som bra/dålig, stark/svag, skötsam/busig, duktig/besvärlig redan i lågstadiet tror inte jag är rätt sätt att hjälpa eleverna klara av skolan och livet.

På vilka sätt kan vi arbeta med musikterapi i skolan? Ryms det inom den begränsade tid musiken har?

Som jag nämnt tidigare är musikämnet ett av de ämnen som har minst plats i timplanen för grundskolan. Eleverna ska efter genomgången grundskola ha fått 230 timmar musik, och ofta är musiktimmarna i sig som mest 50 minuter långa. De yttre förutsättningarna är å ena sidan inte optimala för att arbeta med musikterapi då denna ofta utgår från den enskilda individens behov. Å andra sidan tas den känslomässiga aspekten på musikämnet upp i syftesbeskrivningen i Lgr 11.

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. (Skolverket 2011, s 101).

Vidare tas musikämnets funktion som uttrycksform för eleverna upp i beskrivningen av musikämnets syfte och roll. Eleverna ska genom undervisningen i musik få kunskap om hur man kan uttrycka sig med hjälp av musiken, och detta uttryck kan i många fall ha en terapeutisk funktion. Att arbeta med musik- och textskapande är ett exempel på detta, och skapande är en central del i musikämnet för samtliga årskurser i grundskolan. Vidare är musiklyssning och att ge eleverna ett språk för att uttrycka det de upplever när de lyssnar på musik viktiga delar av musikundervisningen. Att musik framkallar känslor hos de flesta barn är en slutsats jag kan dra efter mina sju år i yrket, men olika typer av musik framkallar olika typer av känslor hos olika barn. För många barn fyller dock musiken en terapeutisk funktion då den blir en ventil för tunga tankar och frustrationer.

Att arbeta med traditionell musikterapi i skolan kan eventuellt både bli svårt rent praktiskt, och behovet av terapi kommer ju av att patienterna eller eleverna har problem, diagnoser eller sjukdomar som de behöver hantera. Därför tror inte jag att musikterapi i traditionell mening är en bra metod att arbeta med i skolan, men däremot kan och ska musiken fylla en terapeutisk funktion i form av ett uttrycksmedel. Att arbeta med projekt som *Vi slår på trummor, inte på varandra* som i viss mån kan sägas ha ett terapeutiskt innehåll har bevisligen haft en god påverkan på stämningen i de deltagande skolorna, men även på elevernas måluppfyllelse. Vid *Rädda Barnens Musikprojekt* arbetar man utifrån en terapeutisk metodik som hjälper eleverna att göra sig av med dåliga erfarenheter för att sedan kunna gå vidare i livet. ”Här avgiftar vi dem från trauman och alla möjliga grejer, men vi tar en bit i taget. Först tar vi en trasig bit och så in

med en hel bit och så vidare. Och på det viset växer man så oerhört” (Utdrag ur intervju med verksamhetsledaren 6/5 2014).

7.2 Avslutande reflektioner och pedagogiska konsekvenser.

I planeringsstadiet till denna uppsats bestämde jag mig för att skriva om ett ämne som verkligen intresserade mig, men jag ville även lära mig mer om musikens funktioner, påverkan och kraft att hjälpa barn och unga. Jag har lärt mig enormt mycket som jag kommer att ta med mig i min framtida lärargärning, inte bara om musik utan om ett förhållningssätt till mina elever.

Anledningarna till att de projekt jag har studerat har varit och är så framgångsrika är flera. På Rädda Barnens Musikprojekt blir eleverna sedda och bekräftade, de får ägna sig åt det de älskar mest- musiken- och de får dessutom en positiv bild av sig själva och sina prestationer. Många av eleverna vid projektet har vittnat om att de tidigare bara hört vad de gör dåligt i skolan, något som inte hjälper eleverna att utvecklas vare sig självförtroendemässigt eller kunskapsmässigt. Här tror jag att skolan i mångt och mycket kan lära sig något. Vad är det vi förmedlar till de elever som av olika anledningar inte klarar av att anpassa sig till en vanlig skolgång? Vad händer med de elever som inte passar in i mallen? Ska vi bara lämna dem vind för våg?

Jag har döpt uppsatsen till En tilltro till den egna förmågan, och här tror jag att kärnan i skolans inställning måste ligga. Eleverna måste få veta vad de gör bra. Om de så bara kommer till skolan en dag i veckan måste de känna sig välkomna den dagen och de måste få hjälp att komma i kapp utifrån sina egna förutsättningar. Vidare måste skolan vara en plats där hela människan kan utvecklas och växa. Vi kan inte fortsätta pressa in alla elever i samma mall och hoppas på det bästa. Jag har och har haft elever som brinner för musiken, kommer till alla lektioner och jobbar bra hos mig och som får betyg därefter, men som inte lägger ner hälften så mycket kraft på de teoretiska lektionerna. Här tror jag att skolan måste lägga om kursen och till exempel arbeta mer ämnesövergripande så att ämnena hänger ihop och så att eleverna ser en röd tråd i undervisningen. Kan en elev som är duktig på musik bli hjälpt av att läsa musikhistoria på musiken och samtidigt läsa historia under so- lektionerna? Kan man arbeta med textskapande på svenskan eller engelskan samtidigt som vi skriver låtar på musiken? Jag tror att många elever skulle gynnas av denna typ av ämnesövergripande arbete.

Projektet Vi slår på trummor, inte på varandra rönt stora framgångar på de medverkande skolorna. Berodde detta på att eleverna fick en kanal för sina tunga tankar och negativa erfarenheter eller på att de kunde tvätta bort den stämpel som busig/skötsam och så vidare som de burit med sig under sin skolgång? Jag tror att det är en kombination av olika faktorer som gjorde att projektet var så lyckat, men även här ligger en viktig tanke. Nämligen den att de stämplar vi omedvetet eller medvetet ger eleverna i värsta fall följer dem genom livet. Att som lärare utgå ifrån att en elev kommer att bete sig illa under en lektion är enligt mig och enligt skollagen att begå tjänstefel. Vi måste tro på varje elevs möjligheter att lära sig och att klara av skolan, och att ha positiva förväntningar på våra elever är en viktig del av detta.

Referenslista

- Angelin, A, Dahlbeck, P, Svennerbrandt, M & Wrangsjö, B (2010) *Vägen tillbaka – liv, lust och lärande i Rädda Barnens Musikprojekt*, Malmö: Rädda Barnen.
- Bojner Horwitz, E, Bojner G (2005) *Må bättre med musik*. Västerås: ICA Bokförlag.
- Björkvold, J-R (2005) *Den musiska människan*. Malmö: Runa Förlag.
- Campbell, D (1999) *Mozarteffekten- musikens oanade kraft*, Malmö: Damm Förlag.
- Edberg, L (2012) *Musikämnets möjligheter- kreativ musikundervisning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur.
- Grönlund, E, Alm A & Hammarlund, I (1999) *Konstnärliga terapier. Bild, dans och musik i den läkande processen*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Lundgren, U, Säljö, R & Liberg, C (2012) *Lärande skola bildning – grundbok för lärare*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Patel, R, Davidson, B (2003) *Forskningsmetodikens grunder*, Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur.
- Theorell, T (2009) *Noter om musik och hälsa*, Karolinska Institutet University Press.
- Varköy, Ö (1996) *Varför musik? En musikpedagogisk idéhistoria*, Hässelby: Runa Förlag.

Internet/elektroniska källor

- Rosell, S (2011). *Musik som räddar liv*. Hämtad 2014-03-09 från (<http://www.lararnasnyheter.se/fotnoten/2011/05/12/musik-raddar-liv>)
- (<http://www.musikisyd.se/barn-unga/vi-slaar-paa-trummor-inte-paa-varann/#c3204>) Hämtad 2014-03-09.
- (<https://mozarteffect.com/MoreOnTME/AboutDon/index.html>) Hämtad 2014-04-15.
- (<http://www.fmt-metoden.se/fmtsiter/index.html>) Hämtad 2014-05-01.
- (http://www.musikisyd.se/fileadmin/user_upload/Musik_i_Syd/Dokument/%C3%96vrigt/120_109_delutvardering.pdf) Hämtad 2014-05-01.
- (www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och.../comment.pdf?) Hämtad 2014-05-11.

Rapporter

Skolverket (2003) *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003- NU 03*, Stockholm:Fritzes.

Skolinspektionen (2011) *Musik i grundskolan -är du med på noterna rektor?*, Stockholm: Skolinspektionen.

Övrigt

Informationsmaterial från Rädda Barnens Musikprojekt.

Bilaga A

Bilden föreställer arton av de skivor som har getts ut av eleverna vid Rädda Barnens Musikprojekt.